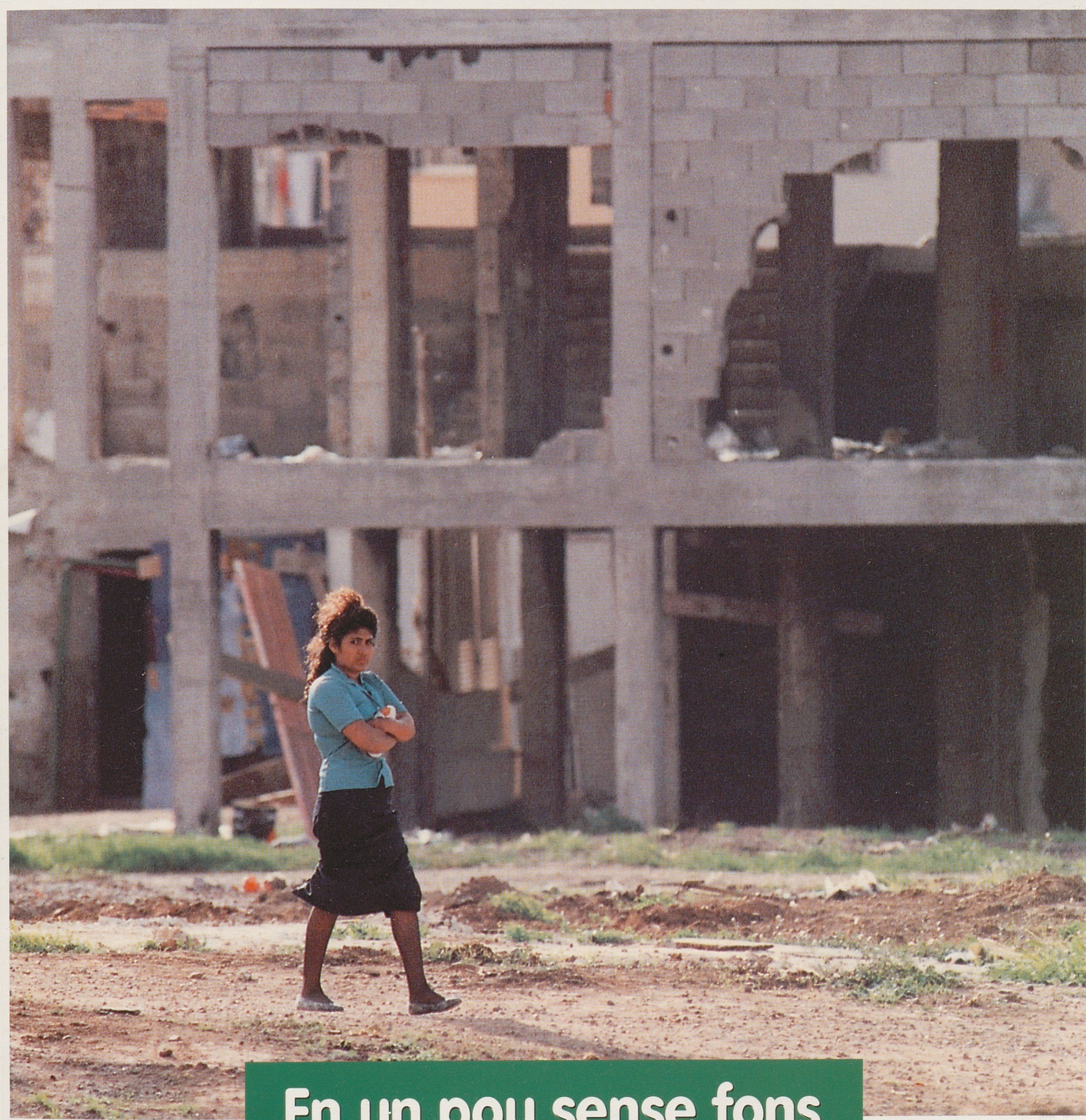

ona

Quadern de debat

En un pou sense fons

Balears, Sa Nostra raó de ser.

"Sa Nostra"
Caixa de Balears,
Patrocinador
Oficial de l'Equip
Preolímpic de Vela.

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

ona

Quadern de debat

nº 6, gener 1993

Edita: Fundescoop - Balears.

Directora-Delegada: Sinfo García Gómez.

Assessor Jurídic: Juan A. González.

Director: Sebastià Verd.

Consell Assessor: Empar Rocabruna (economista), Pere Mascaró (economista), Antoni Fleixes (economista), Jaume Garau (psicòleg), Mateu Carrió (arquitecte), Pedro Calvo (administratiu), Josep Forteza Rei (empresari), Juan González (advocat), Sinfo García (directora Fundescoop).

Secretària de Redacció: Magdalena F. Mulet.

Redacció i col·laboradors: Gina Garcías, Antoni Llompart, Miquel Massutí, Joana M. Roque, Josep Rosselló.

Disseny: A. Caro

Realització: Alpha-3, Serveis Editorials.
Regal, 115. Tel. 24 00 61. Fax 41 24 79
07008-Palma de Mallorca

Administració i Publicitat: Fundescoop-Balears.
Sant Miquel, 68 A, 5. Tel. 72 72 58. Fax 71 40 21.
07002-Palma de Mallorca

Dipòsit legal: PM-608-1992

Preu: 400 pessetes

Subscripció: 3.500 ptes. per any (10 números)

(Miquel Massutí és l'autor de totes les fotografies no signades).

L'altra cara de la societat balear

Malgrat la crisi, ningú no nega que la societat balear gaudeix d'uns nivells de benestar que, en el seu conjunt, podien semblar impensables fa només tres dècades. Però aquesta és una societat profundament desequilibrada i, per tant, fràgil. És ara, en moments de greu dificultat, quan es fa palesa la precarietat d'un sistema que ha fet de l'enriquiment personal l'únic objectiu social. Hi ha una greu falta de qualificació professional en gran part dels sectors productius a causa, principalment, de l'acceleració del procés de creixement enregistrarat des de 1960 ençà. I cada dia creix el nombre d'aturats que, cal dir-ho ben clar, engreixen les files dels desclassats, és a dir, de la marginació.

La societat balear, per tant, necessita canviar les seves pautes socials pel que fa, sobretot, a la relació entre l'economia i la cultura, entesa aquesta en el seu sentit més ample. Seria senzill posar remei a la situació si es pogués articular un autèntic lideratge social capaç de conduir el procés de transformació que tothom reclama.

Però si trobar aquest lideratge és difícil, més difícil serà, encara, posar remei a la marginació social, perquè aquest accelerat desenvolupament que ha enriquit molta gent ha deixat a la cuneta molts ciutadans, illencs i immigrants, que no han pogut suportar el ritme que la societat imposava. En aquest número d'**ONA** ens hem proposat fer una ullada sobre l'altra cara de la societat balear.

Es una visió únicament testimonial sobre una petita part de la marginació: "*Des del darrer vagó*" (Pàgs. 4 a 9). Una visió gairebé impossible d'uns grups socials que sobreviuen "*Dins d'un pou sense fons*" (Pàgs. 10 a 15) tal és la impressió que segurament rebrà el lector de tot el que ens diu l'economista Pere Mascaró.

Hem volgut entrevistar els assistents socials que treballen amb la tercera edat: "*Viure tots sols i amb pocs doblers*" (Pàgs. 17 a 21) resumeix el problema. També amb els que intenten ajudar les dones que es dediquen a la prostitució: "*Putà Vida*" (Pàgs. 22 a 27) és el crit que inevitablement haurem de pegar en conèixer la situació. Igualment ens hem acostat al Tribunal Tutelar de Menors, on es jutgen "*Els mal criats*" (Pàgs. 28 a 31). I a una de les minories ètniques que més sofreixen la marginació, els gitanos "*De bandera panameña*" (Pàgs. 32 a 37).

I, inevitablement, també hem de parlar de la drogaadició, la plaga del segle XX on els afectats diuen que arribà a "*No coneixes de tú més que el teu nom*" (Pàgs. 38 a 45).

Finalment hem recollit el testimoni de Jaume Santandreu, un lluitador de primera hora a favor dels marginats. "*La marginació entesa com una bella art*" (Pàgs. 47 a 50). **ONA** sap que el seu recorregut per "l'altra cara" només és parcial i que, més endavant, haurà de fer un nou itinerari. Només hem volgut convidar a la reflexió.

Tarja de subscripció

ona
Quadern de debat

En
Adreça
Ciutat Tel
C/c. Banc o Caixa d'Estalvis

Signatura

Des del darrer vagó

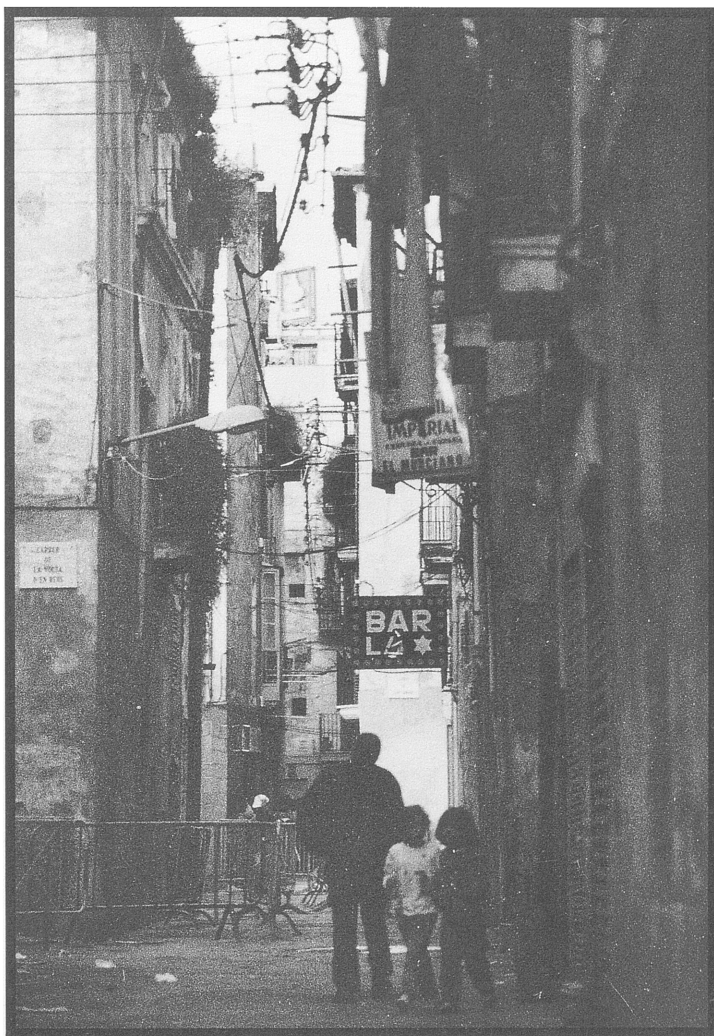
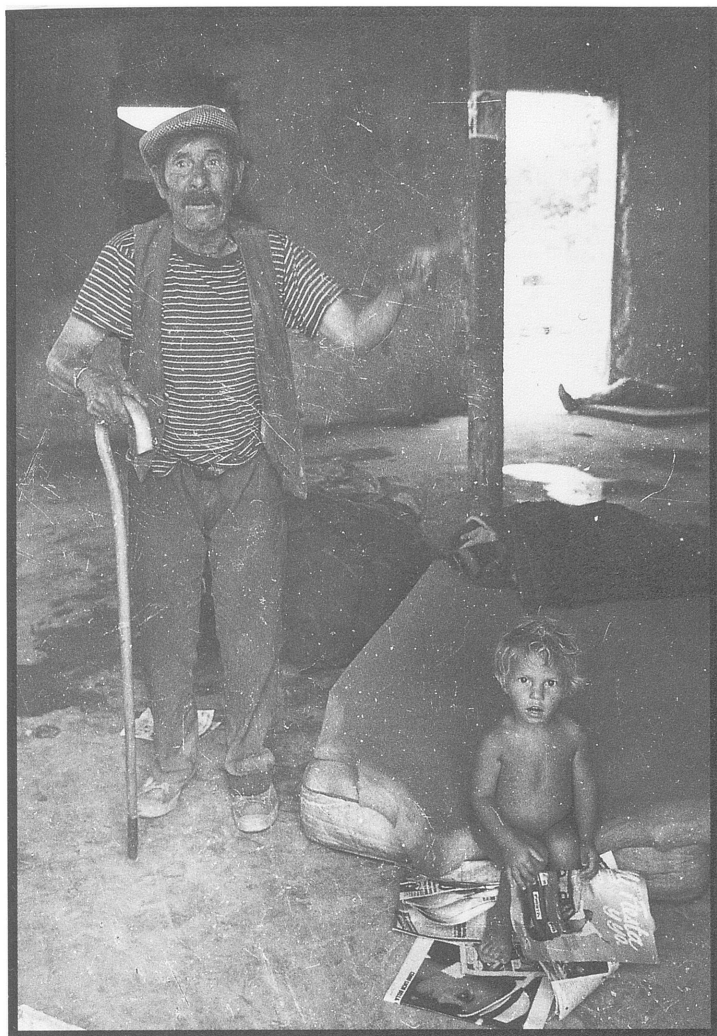
Fotos: Miquel Massutti

Jaume Santandreu, sacerdot d'heterodoxia social provada en el camp de la lluita contra la marginació, va escriure durant els últims anys del franquisme uns articles que titulava "des del darrer vagó". Eren articles de denúncia contra l'opulència d'una societat que acabava de viure intensament el primer gran "boom" turístic i que deixava aparcats a la via morta el darrer vagó del tren de la societat, on viatjaven els marginats d'aquesta riquesa que, com era més que evident, no podien arribar mai a cap banda. Santandreu denuncià els superàvits de la Diputació i va ser perseguit i jutjat, encara que absolt en un judici on va prevaler el valor de la crítica de la societat i les institucions per sobre de qualsevol altra consideració de tipus legal. Varen ser els temps on es va parlar per primera vegada i de manera oberta de marginació.

Els temps han canviat. Ara hi ha una xarxa d'assistència social prou atapeïda, amb nombrosos serveis de les institucions públiques -des de la Comunitat Autònoma als ajuntaments- de l'Església i, fins i tot, privades, però és també una xarxa foradada. Hi ha molts d'assistents socials que treballen professionalment en aquest camp. S'han fet múltiples diagnòstics sobre la realitat social de les Illes. Però, malgrat tot, encara hi ha marginació. I potser n'hi hagi més que mai. L'espectre de la crisi torna sorgir. Els barris degradats es degraden cada pic més. Les drogo dependències augmenten. L'atur creix. El cicle migratori de les Balears està canviant de signe. Hem construït una societat rica o, si més no, una de les poques que teòricament superen la renda mitjana d'Europa, però la soledat continua essent la principal plaga de la població anciana i, fins i tot, de sectors no tant vells. I al mateix temps, augmenta la delinqüència. Entre tots ens anam adonant que vivim a un món tancat i profundament insolidari.

Sobre l'altra cara de les Balears, l'anti-postal turística, que reflecteixen aquestes fotografies hi ha poca informació. S'han publicat al llarg dels darrers anys diversos estudis i ens trobam amb dades més o manco fiables que han subministrat els diferents serveis socials, però són informacions disperses. Al cap i a la fi l'assistència social és, també, el darrer vagó de les institucions, allà on deixen caure els sobrants dels pressuposts a pesar de les recomanacions fetes per la Llei d'acció social de la Comunitat Autònoma. Potser sigui, com diuen alguns dels entrevistats en aquest número d'ONA, que els marginats no voten i que en època de crisi, seguint el model neoliberal "a la page", el primer que s'ha de fer és retirar els doblers de les bacines. Es la idea tradicional de la caritat com a institució pública, amb una moral que accepta com a principi vàlid el conegut dit que mana que la caritat ben entesa ha de començar per un mateix.

Cal dir que si bé les Balears presenten uns nivells de renda molt satisfactoris si tenim en compte els avanços assolits en les darreres dècades, aquesta presumible situació de benestar no pot amagar la realitat d'una societat que roman marginada. Per petita que sigui hi ha una part substancial de la societat que pateix greus mancances socials. Prova d'això és, per exemple, un recent estudi elaborat pels Serveis Socials de Manacor, segons el qual un trenta per cent de la població té problemes d'inserció social, problemes que van des de les disminucions físiques o psíquiques a la marginació total, passant per l'atur, la soledat, els maltractaments d'infants o de dones, les toxicomanies, l'alcoholisme... etc. El ventall de la problemàtica social és prou ample, tant com per significar que les fotografies que acompanyen aquestes pàgines només ens mostren un aspecte parcial del darrer vagó, la part que, malgrat tot, és més visible.

Marginació

A l'opulenta Mallorca hi podem trobar autèntiques bosses de pobresa. Segons Càritas hi ha més de 1.500 famílies situades per sota dels límits de la pobresa, de les quals unes 900 varen poder ser ateses l'any passat per aquesta entitat. La principal concentració se situa a l'entorn dels barris de Sa Calatrava, Mont-i-Sion, la Gerreria i el Jonquet de Palma que són, també, les zones més degradades de Ciutat. Són aquestes unes xifres que conviden a la reflexió, sobretot si hi afegim la creixent pèrdua de llocs de feina a tot el sector productiu de les Illes, la qual cosa fa més impensable que puguin ser superades aquestes situacions.

L'atur creix. Els darrers anys de la dècada dels vuitanta varen ser anys de creació d'ocupació a causa de l'última fase del desenvolupisme turístic, però 1991 i sobretot 1992 han posat un fre que sembla definitiu. Durant aquest temps s'han perdut més de 7.000 llocs de feina per any i els aturats sobrepassen els cinquanta mil. L'economia s'ha estancat i les pitjors conseqüències les pateixen aquells que resideixen a l'altra part de la frontera, on en justícia les transgressions socials per molt injustificables que siguin no ens ho haurien de semblar tant.

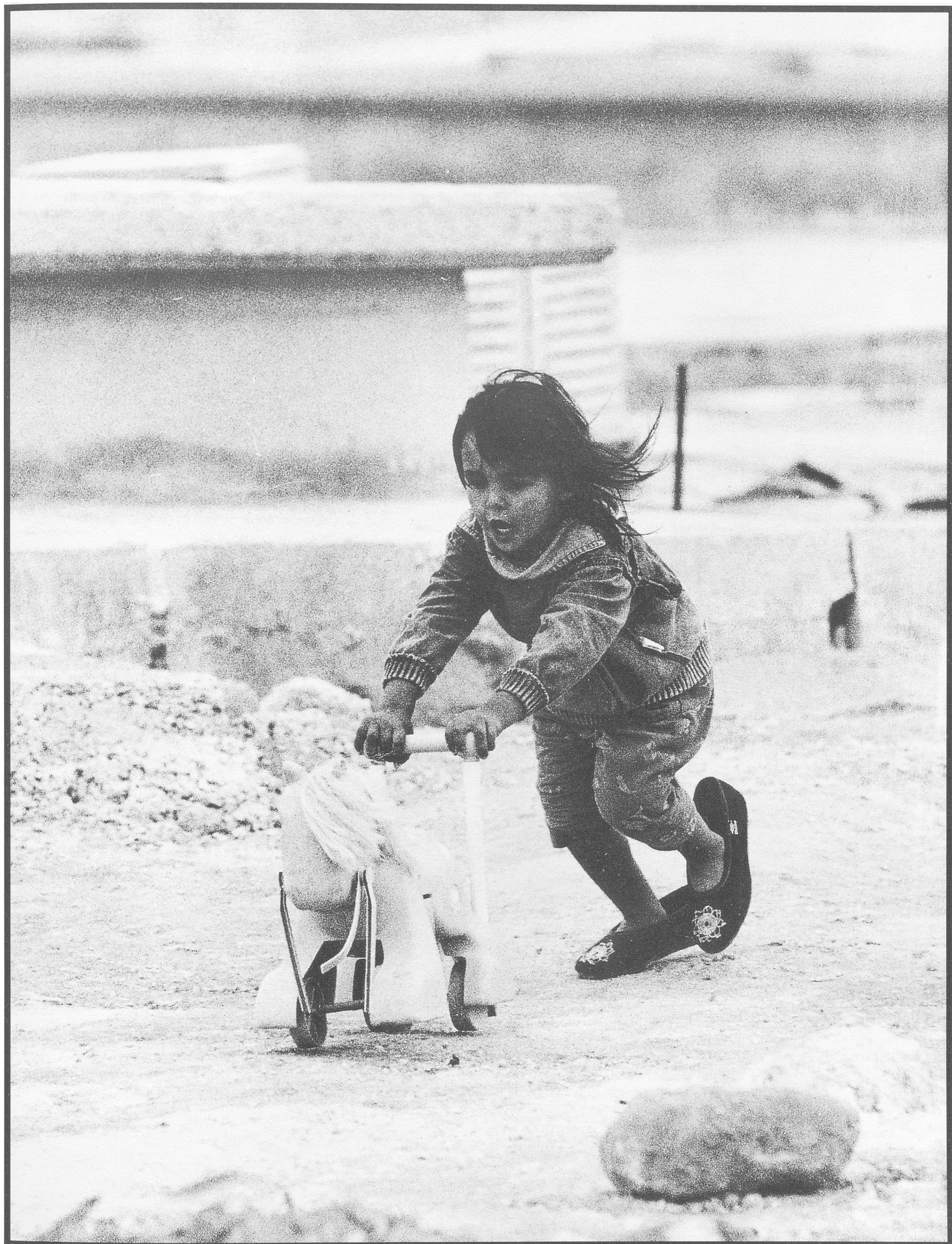
La drogodependència no atura la seva línia ascendent. Més de mil toxicòmans reben tractament assistencial a les nostres illes, però no representen més que un 3,9 per cent dels afectats. En els darrers cinc anys han mort a les Balears més de 150 persones per sobredosi. Durant els cinc primers mesos d'enguany es va registrar una mort cada dotze dies. Ara sembla que disminueix el consum d'heroïna, però augmenta el de cocaïna. Durant 1991 es denunciaren 64.000 delictes, dels quals 43.000 varen ser contra la propietat. Un alt percentatge està relacionat amb el consum i tràfic de drogues.

I de l'habitatge, què en podem dir? Mentre s'acumulen les peticions d'habitatges, fins el punt que les Balears és la comunitat on el pla nacional de l'habitatge ha tingut millor acollida a causa de l'escassa oferta de pisos socials, les estadístiques ens fan conèixer l'existència de trenta mil habitatges desocupats a tota la Comunitat Autònoma, és a dir que ningú no els habita mai. Una bona part presenten un estat ruïnós. És la imatge de la degradació. La Palma antiga n'és una bona prova, on es donen les pitjors situacions de subsistència. És aquí on podem trobar un autèntic xabolisme encobert, dins soterranis o a cases que no reuneixen cap condició d'habitabilitat. És una tràgica realitat, que per molt que acluquem els ulls la tenim just davant nosaltres, davant

la qual l'existència d'un absurd "ghetto" a Son Banya o d'un centenar d'autèntiques xaboles a Palma -segons un estudi fet per l'Associació Cultural Gitana- no deixa de ser una simple gota d'aigua dins la immensa mar del problema.

D'aquesta manera podríem continuar parlant d'una joventut i d'una infància marginada i també d'una situació particular de la dona com a subjecte de maltractament i víctima de la prostitució (un estudi del Consell de Mallorca arribava a xifrar en 3.000 les possibles prostitutes de l'illa, de les quals només unes 50 treballen a la zona del barri "xino". Podríem parlar, igualment, dels vells o, si més no, d'un sector dels que no tenen accés a cap de les 2.570 places de residència existents i que viuen en una absoluta soledat. Podríem fer una referència a la immigració, sobretot a la darrera onada d'immigració d'estrangers del tercer món, ja uns quatre mil, sobretot dels marroquinians i dels senegalesos, que constitueixen noves minories ètniques que, com passa a altres latituds, també aquí poden ser víctimes de xenofòbia.

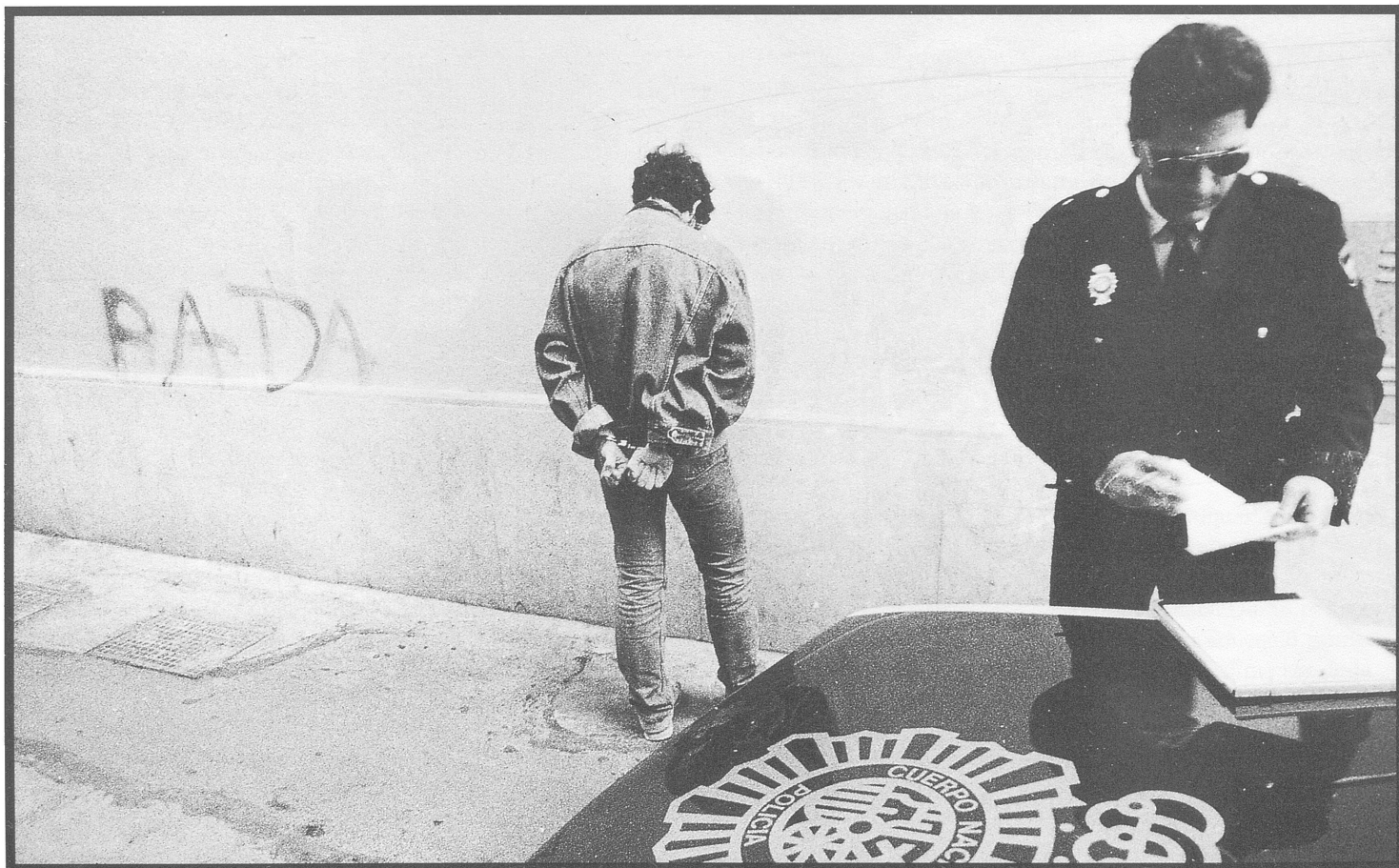
En definitiva, podríem reproduir les estadístiques que vàrem recollir en el número d'ONA dedicat a la Universitat i l'Educació, segons les quals a les Balears hi ha 19.860 analfabets totals i prop de 150.000 funcionals. Un 58 per cent de la població no sobrepassa els nivells de l'educació primària. Aquest és part del passatge del darrer vagó, l'altra cara de la societat illenca que s'ha d'enfrontar als canvis socials i econòmics que sorgeixen amb el trencament del model de desenvolupament que ha imperat els darrers trenta anys.

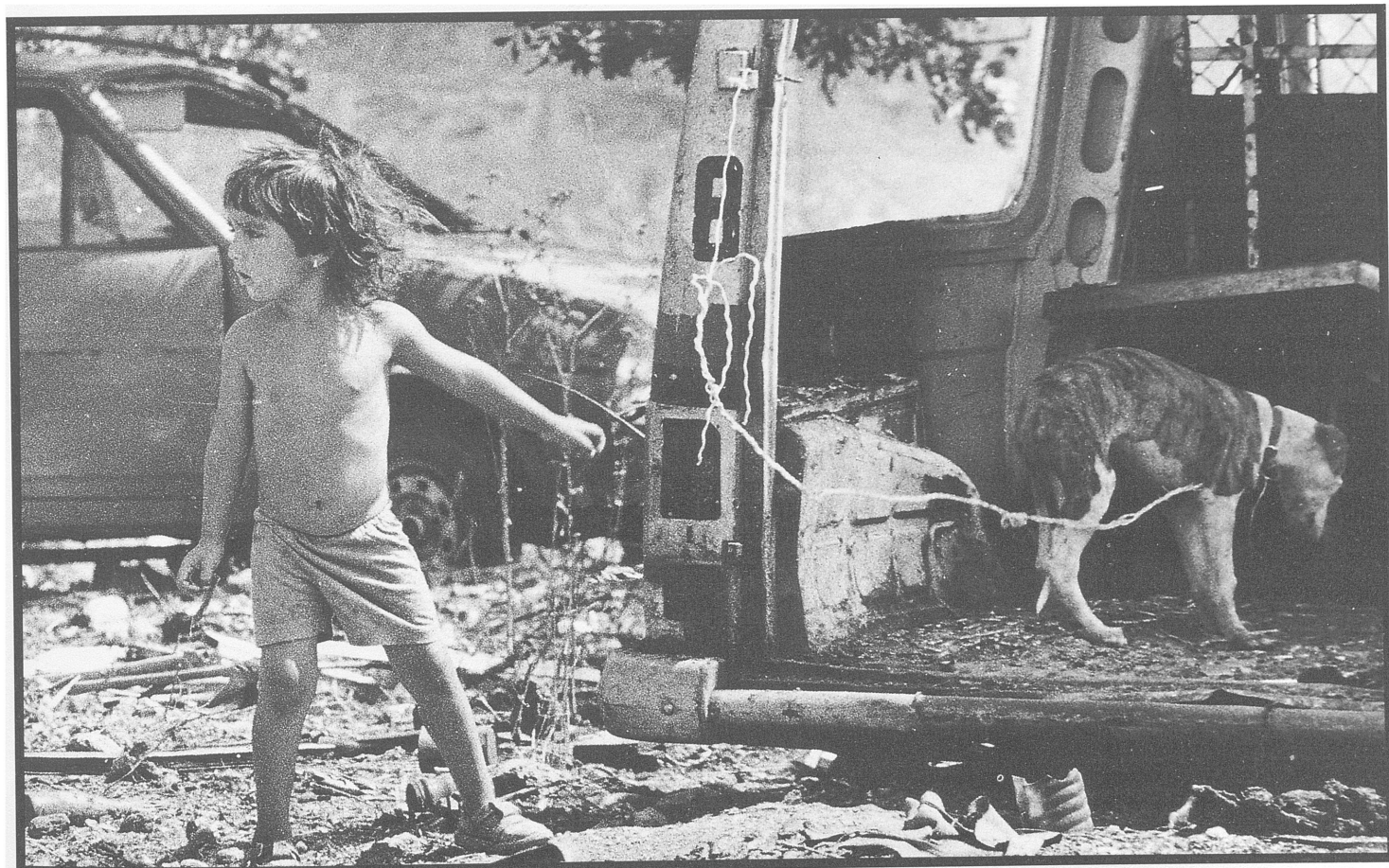

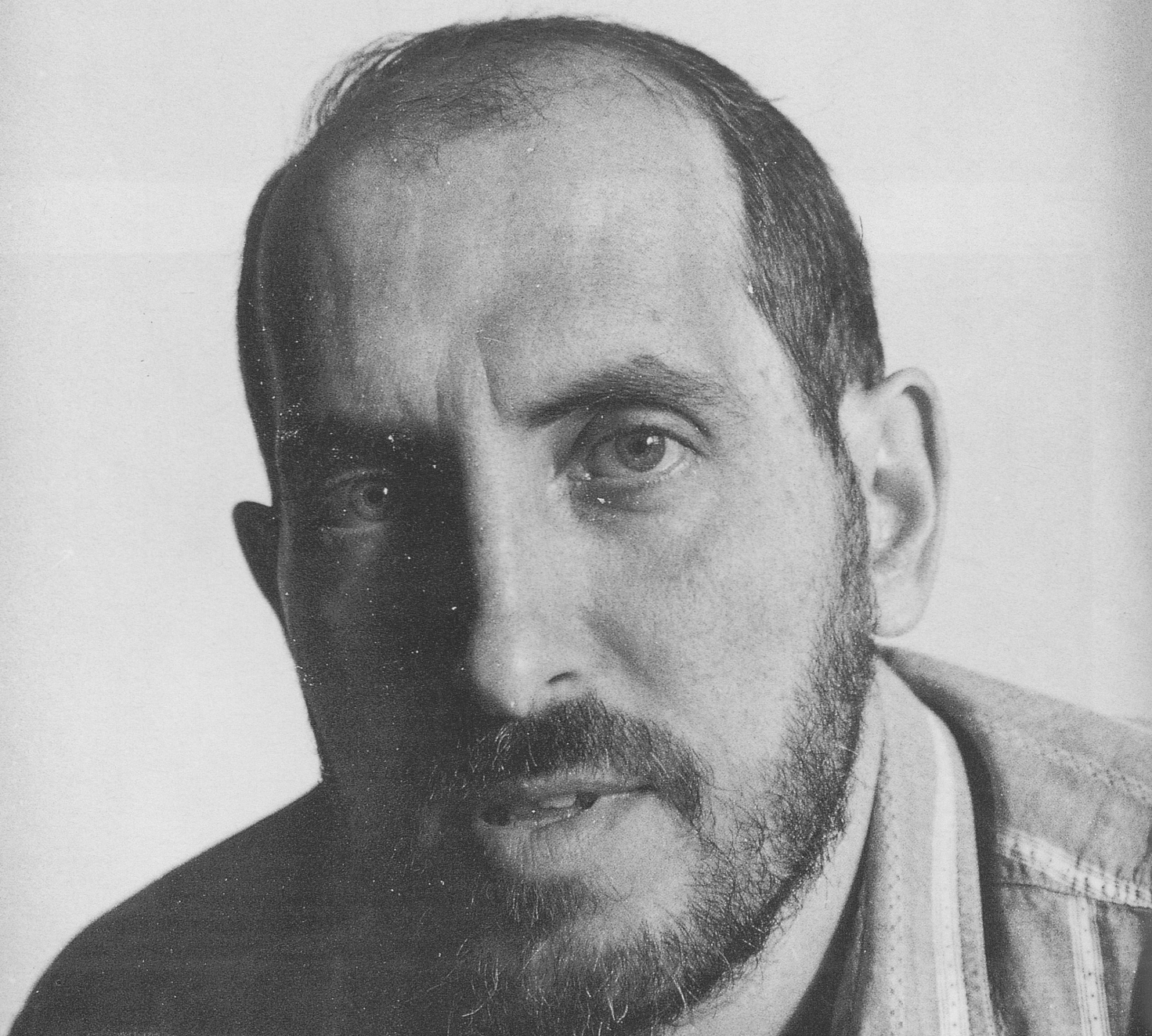

Droga

Delinqüència

*Soledad**Pobresa*

Dins d'un pou sense fons

Entrevista a Pere Mascaró

per Sebastià Verd

- Jo li voldria fer una primera pregunta que, particularment, em serviria per aclarir alguns dubtes que tenc sobre la seva activitat professional. Vostè és economista, però des de sempre ha treballat dins del món de l'acció social.

- Sí, és cert que des de sempre he estat aficat dins d'aquest terreny. Potser sigui per tradició política, però també perquè la meua activitat professional ha anat lligada a qüestions laborals i socials i això ha fet que de cada vegada m'hagi interessat més per la investigació d'aquests tipus. De fet, quan em vaig incorporar a l'Escola de Treball Social, com a professor d'economia, vaig haver de lligar el tema econòmic amb els problemes socials i, des d'aquest punt de partida sorgeix tot un seguit de línies d'investigació que m'han ocupat una gran part del meu temps. No obstant això, encara que hi hagi poca tradició economista en aquest tipus d'estudis, la veritat és que són els problemes econòmics la causa de la major part de problemes socials. A més, per

Pere Mascaró, economista, ha exercit sempre la seva professió des d'una vessant que no convida, precisament, a la riquesa, a l'opulència que hom relaciona amb el món dels doblers, amb l'economia. Ha treballat a Comissions Obreres, ha dirigit l'escola d'Assistents Socials i, des de fa uns anys, és l'economista del Servei d'Acció Social del Consell i, des de fa uns anys, és l'economista del Servei d'Acció Social del Consell de Mallorca. Tot plegat fa que com a economista sigui atípic. Coneix, per la seva preparació intel·lectual, la dinàmica dels doblers - això que ara en diuen neoliberalisme - eregit com a suprem valor de la cultura occidental. Però no viu als niguls. Va elegir treballar a la trinxera dels menys afavorits. Ha estudiat profundament la realitat social. Ha elaborat dades demogràfiques que descobreixen l'existència de la marginació a la societat del "boom" turístic. Per això l'hem volgut entrevistar, perquè ens donàs testimoniatge de la realitat econòmica menys coneguda de les Illes: la realitat dels grups socials que es veuen decantats de la prosperitat i que, en temps de crisi, són els que encara veuen com es deteriora més la seva situació. N'hi ha que poden capejar la tempesta, però hi ha també una part de les Balears que s'enfosa cada dia més en la marginació. Hi ha, en definitiva, una geografia de la misèria i de la desesperació. En Pere la coneix molt bé.

mor de l'enorme quantitat de recursos que genera l'assistència social cada vegada es fa més necessària la presència dels economistes a les àrees d'acció social de les administracions públiques.

LA INESTABILITAT LABORAL

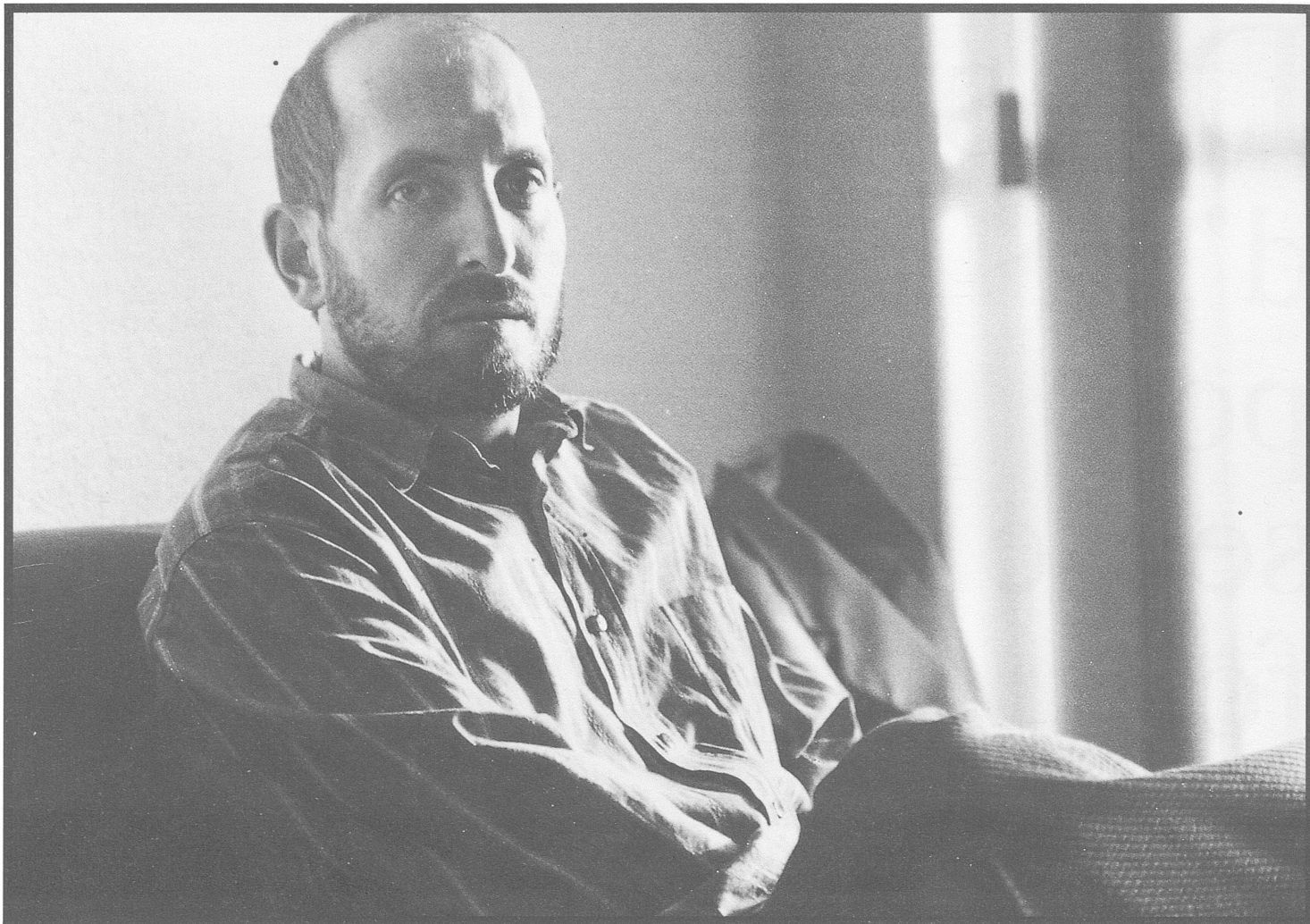
- Bé, vostè coneix aquesta realitat. Quina seria la radiografia de la societat balear que fa des d'aquest punt de vista?

- Des d'una òptica social o des de l'econòmica?

- No, no... voldria que relacionàs els dos conceptes.

- És clar. D'entrada jo diria que si qualche cosa diferencia l'estructura econòmica i l'estructura social de les Illes de la resta de regions o països del mateix entorn és la inestabilitat del propi sistema. En aquest sentit el mercat del treball em sembla emblemàtic. Aquí ens hem acostumat des de fa temps

Pere Mascaró és llicenciat en Ciències Econòmiques per la Universitat de Barcelona. Va néixer fa 36 anys a Ciutadella (Menorca), però ha desenvolupat tota la seva activitat professional a Palma. Fa tretze anys s'incorporà com a economista al sindicat de Comissions Obreres. De 1983 a 1987 va ser director de l'Escola de Treball Social, convertida ara en Escola Universitària on continua essent professor. El 1987 passa com a funcionari a l'Institut Balear d'Estadística del Govern Balear, fins el 1989 que torna treballar directament en qüestions socials com a economista del Servei d'Acció Social del Consell Insular de Mallorca.

que la temporada dura sis mesos, que hi ha un percentatge molt elevat de treballadors que tenen contractes temporals. Això per a nosaltres era un fet normal quan a la resta de l'economia espanyola tenia un caràcter totalment excepcional. No ara, que sembla que s'ha entrat en un procés d'equiparació de totes les economies amb el model balear, el qual seria tristament pioner. Ara l'únic avantatge que tenim és que estam avesats a una cultura de l'estacionament i a la precarietat, per desgràcia. Però el que estiguem avesats no significa res bo, perquè per la seva causa ha nascut una cultura de la insolidaritat i això té molt a veure amb els problemes socials que patim. El mateix sistema econòmic ens ha dut a pensar que aquí cadascú s'ha d'espavilar per seu compte. Fa uns anys això funcionava perquè si es perdia una feina se'n podia trobar una altra. Hi havia un alt grau de rotació. Però clar, en moments de crisi, aquest sistema falla, la rotació no funciona i un caramull d'aturats queden a la cuneta, marginats en un camí on ningú, o gairebé ningú, no es preocupa del que li pugui passar al veïnat.

-Des d'aquesta òptica, com queda la imatge de les Balears com a comunitat amb més alt nivell de renda?

- És un tòpic quantitativament cert i, per tant, no es pot contestar. Ara bé, com a contrapartida tots els indicadors de desenvolupament econòmic que ha elaborat l'Estat sobre benestar social no deixen molt ben parada la nostra Comunitat

Autònoma. En aquest cas no som capdavaners. Els fenòmens quantitatius de renda i de benestar no van en paral·lel. En equipaments socials, per exemple, no som la primera comunitat, sinó la que fa deu o onze de les disset. Això vol dir senzillament que crear riquesa no significa necessàriament que la societat visqui millor, encara que es continuï afirmat que el que importa és créixer molt, per generar molta renda que després es pot repartir. A les Balears aquest esquema no ha funcionat així.

MARGINACIÓ I POBRESA SENSE SORTIR DE CASA

- Parlem de tòpics. Un d'ells és aquest de la renda que, tal volta convengui desmitificar, però potser n'hi hagi altres de signe contrari, tòpics almanco per als mitjans informatius que es cansen de mostrar imatges sobre la marginació social a les societats opulentes. El que li vull demanar és si a les Balears, si a Palma en concret, podem trobar també aquestes bosses de marginació comparables a les dels Estats Units que ens mostra la televisió, com va passar en el cas de Los Angeles?

- Sí. La imatge de la marginació, de la pobresa més absoluta també es pot donar a Palma i no és cap tòpic. De fet la tenim al costat de casa, encara que potser no amb la crueltat que hem vist a determinats barris de Nova York o Los Angeles. Però... Déu n'hi do! a petita escala. El que passa és que estan més

amagades i no són conegudes però sens dubte a Mallorca podem trobar nuclis o col·lectius especialment greus. Per exemple, hi ha determinades situacions cròniques en malalts mentals dels quals sembla que ningú no se'n recorda. Jo convidaria que qualcú fes una passada pels menjadors de transeünts del Patronat Obrer, qualsevol dia a la una, si vol saber de què va la cosa, o per l'Hospital de Nit... hi ha molta gent que va per les voreres, per les cunetes de la vida. I amb això no vull dir que estiguem davant un problema absolutament gran, no cal sobredimensionar les qüestions, però encara que siguin col·lectius relativament reduïts les seves dimensions són prou preocupants, sense cap dubte.

-No ho he dubtat en cap moment, em cregui.

- I és que encara hi ha molts altres problemes. S'ha parat vostè a pensar en la quantitat de persones majors que viuen soles? Aquest és un fet gairebé desconegut, que només es coneix estadísticament, però n'hi ha prou a parlar amb qualsevol metge de barriada perquè ens digui que el seu principal problema és la gent major que viu tota sola, amb pensions mínimes i, sobretot, amb greus problemes de soledat i d'atenció. Però aquests col·lectius no els podem trobar fent renou pels carrers, no poden protestar públicament com és evident, no tenen prou força per fer-se escoltar.

LA MARGINACIÓ, FACTOR DE RISC

- No obstant això, quan es parla de marginació tenc la sensació que el propi sistema tendeix a aparellar la seva existència al col·lectiu que els codis de justícia en deien "vagos i maleantes". Hi ha evidentment, una marginació relacionada amb la delinqüència, però vostè em diu que n'hi ha d'altres de marginacions socials que res tenen a veure amb aquest submón.

- Hi ha una marginació social que és víctima o que causa la delinqüència, però no tota la delinqüència té apariència de marginació, és evident que no. Hi ha delinqüents de casa bona. Ara bé, per descomptat que hi ha una situació de marginació que re té a veure amb aquest món de baixos fons, però moltes vegades és mala de destriar. Segurament hi ha molts d'individus que una mica frívolament, encara que amb certa base, podem anomenar "vagos i maleantes" i mai no podem arribar a saber si són així perquè són marginats o si s'han marginat per ser "vagos i maleantes". És l'atur un problema d'alcoholisme o és l'alcoholisme un problema d'atur? Qui pot contestar aquesta pregunta? Generalitzar aquests temes és tan perillós com voler oblidar-los.

- Vostè treballa en el departament d'acció social del Consell de Mallorca. Professionalment, quins són els principals problemes que ha de tractar?

- Avui en dia el servei d'acció social, el del Consell de Mallorca, però també els de l'ajuntament de Palma o de qualsevol altre ajuntament de les Balears, encara té una dedicació excessiva als problemes que podem qualificar de tradicionals, com són infància, tercera edat i minusvàlids. Més d'un vuitanta per cent dels recursos van destinats a aquests

sectors. Però vull que m'entengui, crec que són problemes importants, que s'han de continuar tractant, no faltaria més! Però és que hah sorgit molts d'altres fronts d'acció social als quals els dispositius actuals no donen resposta adequada. Em refereix per exemple, al tema dels transeünts, de les dones maltractades que tenen problemes d'habitatge, al tema de drogues, ja no només amb la seva vessant rehabilitadora sinó sobretot en la prevenció i en la reinserció social. Manquen projectes laborals reintegradors. Crec que estam massa habituats a les solucions residencials, a construir llars de menor , de vells, centres de minusvàlids, però no avançam en assistència domiliciària, en inserció social per a minusvàlids, en definitiva no hi ha, encara, solucions alternatives. Manquen molts d'esforços humans i pressupostaris en aquest sentit.

LA CRISI FA BAIXAR L'ASSISTÈNCIA SOCIAL

- I ja que parla de pressupots, què passa en temps de crisi, quan les institucions necessiten reduir les despeses? perquè sembla que sempre retallen els fons socials.

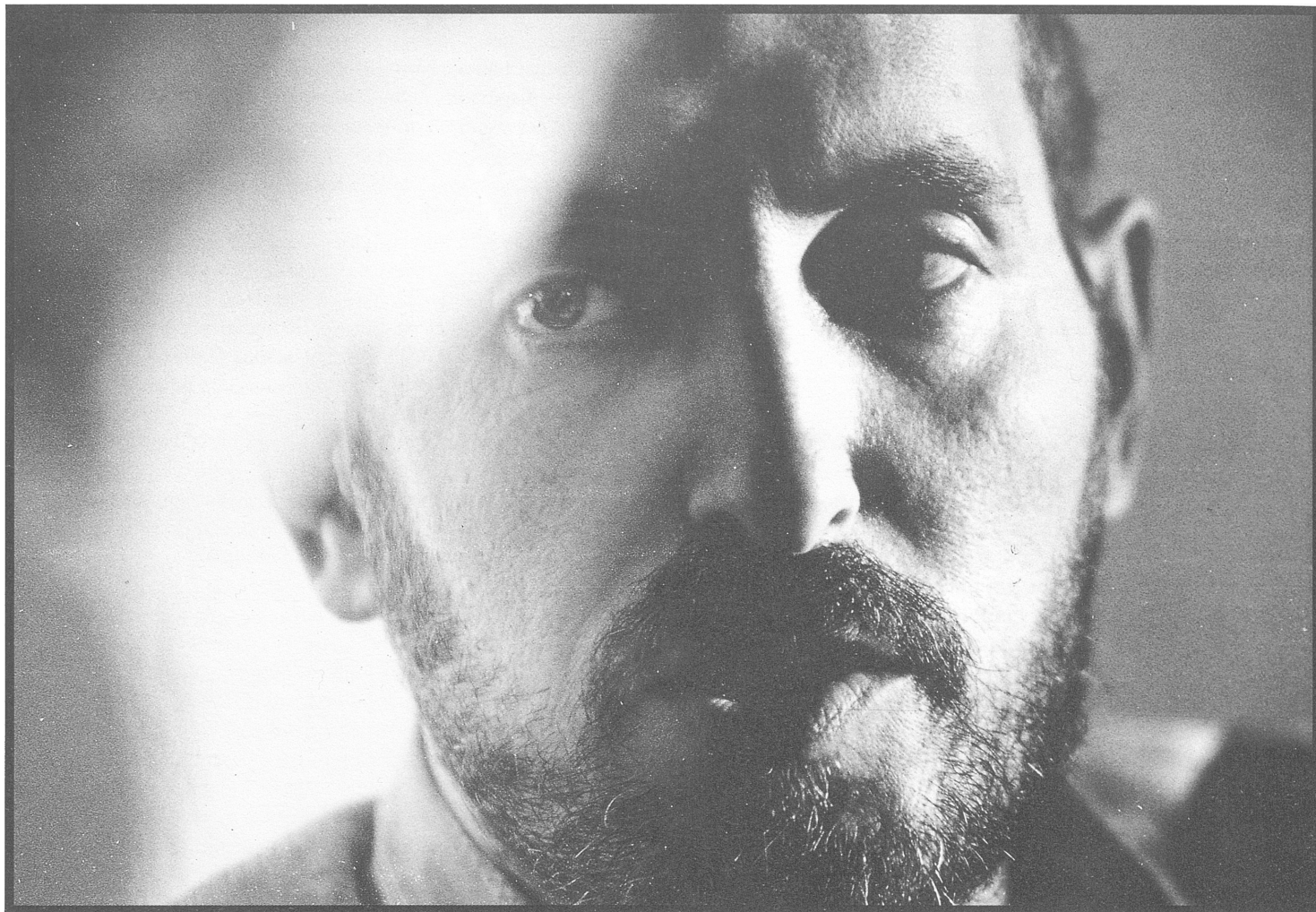
- Sí i és una gran contradicció, perquè és precisament en època de crisi quan les necessitats socials es fan més evidents. Hi ha més aturats, més famílies amb problemes tan aparentment senzills com famílies que no poden pagar el lloguer amb la por que el pare, la mare i els al·lots quedin al carrer, problemes quotidians que apareixen en moments de crisi. És llavors, precisament, quan les administracions públiques haurien de contribuir més que mai per intentar solucionar totes aquestes situacions, que individualment són molt tràgiques per als qui les sofreixen. En canvi, és cert que els pressupots tendeixen a reduir aquests tipus de despeses. El gran drama és que aquests col·lectius no fan guanyar eleccions, el seu vot no té importància segons sembla. No estan organitzats. Bé, alguns sí, certes associacions de l'anomenada tercera edat sí que saben fer-se valer.

- Però no és una tercera edat marginada.

- No, aquesta no, és una tercera edat que senzillament té seixanta-cinc anys. I, és clar, es té la idea que qualsevol persona major ha de ser usuària dels serveis socials, però no, no hauria de ser així. Miri, si els volen fer festes i organitzar viatges, molt bé, però no amb els fons destinats a l'assistència social, que són per a altres coses més urgents.

- S'ha quantificat a les Balears la població que podem considerar pobra?

- No, no hi ha cap estudi. Primer perquè hi ha dificultat per definir quin és el llindar de pobresa, però també perquè no es disposen d'elements estadístics suficients. De fet és molt més fàcil trobar dades que afecten el conjunt estatal que no el provincial. A nivell d'illes l'àmbit estadístic conegut és relativament baix pel que fa a la qualitat. El tractament provincial de l'Institut Nacional d'Estadística fa que les mostres que s'utilitzen aquí siguin massa petites per poder treure conclusions.

- *Pero malgrat tot, en línies generals, sí es podria fer una geografia de la pobresa...*

- Sí, crec que es poden establir almenys unes certes radiografies territorials i també sectorials. És a dir: quins són els principals problemes? Jo, personalment, distingiria molt entre Palma, els grans municipis turístics i la resta de la Part Forana de Mallorca. En els primers cal destacar que ens troben amb una població que té un component migratori molt elevat, amb molts de casos d'una immigració molt recent, amb problemes d'infància i de joventut motivats sovint per divorcis o separacions traumàtiques, amb problemes, com dèiem abans, d'inestabilitat laboral, manca d'habitatges..., insisteixo, greus problemes de soledat, a determinades zones de la Palma antiga i a molts de pobles de l'interior, els vells que viuen tot sols formen una dramàtica filera de casos que clama al cel.

EL SIGNE MIGRATORI DE LES BALEARS S'INVERTEIX

- *Crec que hi ha moltes situacions greus al costat de casa sense que ningú no se n'adoni...*

- Crec. Per exemple, ens hem aturat a pensar la greu conflictivitat que genera el treball temporal de l'hostaleria, i en general de tot el sector turístic. És una situació on hi ha una gran rotació de feines, de llocs de residència, que provoca una gran inestabilitat. Als mateixos barris, les cases, sofreixen les

conseqüències d'aquesta inestabilitat. Miri, podríem anar barri per barri i descobriríem un món insospitat. Els constants desplaçaments i la impossibilitat de prosperar per part d'un sector important de la societat fa que puguem parlar d'una autèntica malaltia social que, per afegit, ja és endèmica a causa del model econòmic de les Balears. Una malaltia que afecta sobretot els immigrants i, de manera molt especial, els immigrants recents. Tant és així que podem veure les estadístiques dels usuaris dels serveis socials de les administracions públiques i observarem que la immigració recent és un índex de risc important. L'immigrant que no ha pogut resoldre mínimament la seva vida i ha vist com passaven dos o tres anys sense poder establir relacions socials amb el país d'acollida tindrà inevitablement molts de problemes.

- *Parlam d'immigració. Segons vaig poder llegir a l'Evolució Econòmica de 1991 sobre el balanç demogràfic, vostè mateix deia que hi ha una tendència negativa, per primera vegada des dels anys seixanta, quan començà la immigració massiva cap a les Illes. Per què creu que s'han invertit els termes?*

- La meua hipòtesi, que crec fonamentada, és que en els darrers dos anys s'ha produït un canvi en el signe migratori a les Balears, a causa de la gent que ha tornat cap als seus llocs d'origen. Segurament degut a l'accentuació de l'eventualitat del treball i de la pràctica impossibilitat de poder-se establir laboralment. Fa anys quan un immigrant arribava

tot sol a Mallorca solia estar tres o quatre anys anant d'una feina a l'altra n'hi havia moltes, de manera que al cap d'un cert temps s'estabilitzava i duia la dona i els fills, i així empenia una nova vida. Però ara es veu que el procés no avança cap a una estabilitat. No anam cap a més estable, sinó cap a més inestable. És evident que aquí s'han destruït llocs de feina i que s'ha engreujat l'atur. El mercat de treball és molt sensible a la conjuntura econòmica, això és el que passa.

- Potser n'hi ha que pensen que la societat balear ha noliejat el "barco de rejilla", que sens dubte és la imatge més clara de xenofòbia que mai no s'ha plasmat a Mallorca.

- Sí, però el que passa és que es nolieja sol. Vull dir, que és el propi sistema que ha obert aquesta expulsió, si és que es pot qualificar d'aquesta manera el que succeeix, perquè ningú no expulsa ningú, no es pot dir que sigui per causes de xenofòbia. A Mallorca hi ha actituds xenòfobes, però no fins aquest punt.

- Realment són els immigrants els més afectats pels problemes de marginació social?

- Estadísticament és inqüestionable que són els immigrants, però per una raó: els immigrants sumen un factor de risc, de salari insuficient o d'atur, a la manca d'arrelament social. El prototipus d'immigrant és una persona desintegrada de la societat, la qual cosa li impedeix rebre el suport comunitari que rebria a ca seva en cas de necessitat. Una persona amb problemes que hagi nascut aquí pot trobar més solidaritat a una Mallorca on hi té amics i familiars, encara que cada vegada aquest esperit solidari es perd per culpa de la pròpia dinàmica del sistema de relacions socials i econòmiques que, com he dit, si tendeixen cap a qualche banda és cap a la insolidaritat. La marginació augmenta entre els illencs.

- Al llarg d'aquesta conversa hem parlat bastant d'assistència social, però hi ha una coordinació efectiva entre els distints serveis socials de les administraciones, església, associacions...?

- No, la veritat és que jo diria que no. Fa cinc anys que el Parlament Balear aprovà la Llei d'acció social, perquè aquesta és una competència teòricament exclusiva de la Comunitat Autònoma. És una llei que havia de reglamentar els distints serveis i, per tant, coordinar conselleries, consells i ajuntaments. Però la llei ha servit de poc. De fet la situació actual és més confusa que mai, perquè la llei no s'ha reglamentat i això fa que per la seva ambigüïtat en lloc de coordinar els distints serveis fa que unes administraciones puguin donar la culpa a les altres i així romandre mans plegades sense fer res. A més, la llei deia o recomenava que s'havia de destinat el sis per cent dels pressuposts a acció social i això, llevat del Consell de Mallorca, a causa dels centres assistencials heretats de l'antiga Diputació, no hi ha pràcticament cap ajuntament que ho compleixi. La mitjana de Mallorca en aquest moments és de 2'6 per cent.

GEOGRAFIA DE LA MARGINACIÓ

- No té vostè la sensació que en parlar de marginació gratam dins d'un pou sense fons, què no se sap molt bé per on ens movem ni que hi podem trobar en aquest cul de sac?

- La sensació que jo tenc és que les administracions tenen un component político-electoral massa elevat i que, sembla que ja ho he dit abans, els col·lectius que hem esmentat no són col·lectius amb pes polítics, no són bons electors! Si no, no s'explica la febre de construir residències per a la tercera edat i aquí no hi ha color que valgui, podem xerrar de Santa Maria, de Calvià o de Bunyola. Quants de doblers es gasten per fer excursions, en frits i arrosos bruts? I està molt bé, les residències fan falta i tots ens alegrem molt que els vells es diverteixin, en tenen dret, clar que sí. Però potser oblidam altres problemes... si una persona viu tota sola i no surt mai de ca seva, perquè no té accés ni a residències ni a res, segurament tampoc no surt per anar a votar i... també és vella, encara que no estigui a cap associació.

- Vostè viu a Santa Catalina, no és veritat? I per tant, per anar a la seva feina travessa cada dia la part bona de Ciutat, com és Jaume III, el Born... supòs que hi ha moltes zones a Palma per les quals habitualment no hi passa, però jo li voldria demanar si n'hi ha alguna que eviti. Hi ha qualche barri de Palma que hagi esborrat del seu mapa particular?

- No, jo no n'he esborrat cap, però per la meva consciència particular. Vaig esser a la junta directiva de la Federació d'Associacions de veïns i vaig poder conèixer pam per pam la ciutat. I des de llavors, tant per la meua feina del servei d'acció social com per tot el que li dic, m'agrada passar pels barris més degradats, si vol tal vegada en cotxe...

- De quins barris parla?

- Podem parlar del barri xinès, de Sa Gerreria, de la Soledat, del Polígon de Llevant, i també de barris de les afores... i de determinades zones impensables, com Cala Major i Sant Agustí que darrera la imatge idíl·lica que un en por tenir mostren illetes de cases que fan feredat, on hi podem trobar mitja Africa Central en condicions quasi infrahumanes. Hi ha habitatges de quaranta metres on qualche vegada hi viuen fins a trenta persones. Són barris que s'han conèixer si de veritat volem fer una radiografia sociològica completa de la nostra ciutat. Jo recoman que s'hi passi, no per fer una ruta turística, evidentment, però sí per prendre consciència del que passa al nostre costat. No hem de clucar els ulls i que quedin els problemes amagats.

- Que és el que sol passar.

- Sí, és la típica solució dels ghettos. Es tanquen els problemes en un mateix redol i no passant per allà tot solucionat! L'assumpte és, però, que tenc la impressió que cada vegada hi ha més ghettos i cada pic és més difícil amagar els problemes de degradació, tant urbana com social. La gent que abans anomenàvem ha de pensar molt en totes aquestes qüestions.

Francisca Fiol té una tendència a desdramatitzar les coses, segurament molt útil per a la seva feina. Riu sovint. Sol mirar al seu interlocutor directament als ulls i procura que s'entengui el que diu. Repeteix que mai no li han fet cap entrevista i, al principi està una mica nerviosa. Per a ella allò més important són les persones i les relacions humanes, però també sap estar al seu paper quan toca i si ha de dir basta ho diu sense complexos.

Està acostumada a parlar amb molta gent i a escoltar tranquil·lament. Vol que els que parlen amb ella se sentin importants i valorats. Quan fa una estona que parlem pens que sí em despist, es posarà a fer-me preguntes en to amable i, al final jo seré l'entrevistada i ella l'entrevistadora. Però el magnetòfon, entre les dues, dóna un cert to formal a l'entrevista. Parla poc a poc i sembla com si la taula camilla a la qual seu, fos el seu entorn ideal. No fa cap gest de tenir pressa o ganes d'acabar, però tot just quan ens acomiadam em diu que parteix cap a Son Dureta a fer el torn de nit. Segurament no ha sopat, però això no sembla preocupar-la gaire.

Estic segura que somriurà quan entri i quan surti del seu treball.

Viure tots sols i amb pocs doblers

Entrevista a Xisca Fiol

per Joana Mª Roque

- El seu treball és l'assistència familiar als vells. Potser molts creguin que les persones de la tercera edat viuen a residències o acompanyades per les seves famílies, però pel que es veu no és així.

- I té raó quan ho diu així. Hi ha moltes persones majors que viuen totes soles o en precària situació perquè no es poden valer per elles mateixes perquè no tenen recursos o perquè han perdut les ganes de viure. Potser no sigui una qüestió generalitzada i que la major part dels nostres vells visquin relativament bé, però nosaltres coneixem i tractam casos molt greus. És una situació injusta a la qual, amb el nostre treball, tractam de posar-hi remei o, si més no, pal·liar-la.

- Quin és el sentit general de l'assistència a domicili. Com la definiria?

- Bé, nosaltres som una cooperativa que treballa a tant l'hora,

Francisca Fiol, va néixer a Ciutadella el 17-3-41. És ATS i comare. Ha treballat a Palma, Barcelona i Maó. És supervisora cap de Son Dureta. També es dedica a la gestió de les cooperatives de treballadores familiars. És fadrina. I activa.

la qual cosa és diferent de treballar a tant el servici. I tenim unes despeses com són ILT, vacances, pagues extres, gestió de la cooperativa, assessories, etcètera, que no es veuen, però que són ineludibles. I això fa que el que paga ho trobi car i el que cobra diu "jo no cobro per hora el que paguen les persones a les quals atenc". Seria molt

més lògic que es poguessin concertar uns serveis, en lloc de contractar per hores.

- Però, qui té dret a concertar aquest servei?

- Dret en té tothom, però sols es dóna de forma gratuïta a través d'institucions públiques com Govern Balear, Consells, Ajuntaments, INSERSO, etcètera. És un fet que el servei cada vegada s'entén més i a aquests moments també es dóna a través de CÁRITAS, ISPAS, que és una institució de les forces armades, la coordinadora de minusvàlids, etcètera.

- I qui pot reclamar l'INSERSO gratuïta a domicili?

- Si és a través de l'INSERSO han d'esser majors de 65 anys, han d'haver cotitzat a la Seguretat Social i les seves pensions han d'esser reduïdes. A partir d'aquí s'estableixen uns barems que van des de l'atenció dos pics per setmana a dos pics cada dia. Es valoren els recursos familiars, l'habitatge, si es viu o no tot sol, etcètera.

- Quan ja s'és molt gran, realment és sempre millor viure al propi entorn?

- En principi sí. Crec que a la major part dels casos ajuda molt viure a la pròpia casa amb la família, en parella o tot sols i sentir-se estimats o valorats al propi entorn.

- A partir de quina edat s'ha de menester ajuda a domicili?

- Depèn dels casos, però jo diria que a partir dels 75 o 80 anys.

- Quins serveis s'inclouen?

- Van des de rentar la persona fins a organitzar la casa, fer la compra, canviar la roba, fer el dinar, fer gestions, anar al metge, acompanyar a les persones a comprar, etcètera.

- Vostès poden garantir que aquest tipus d'assistència és millor i amb més qualificació professional que, per exemple, la contractació d'un servei domèstic?

- Indiscutiblement i a tots els nivells. A alguns països l'assistència a domicili va començar com un servei domèstic, però, aquí, a Espanya, els inicis ja varen esser diferents. La "professió" va començar a Barcelona oferint primer formació i després feina. I en concret l'escola de treballadors familiars d'aquí, de Mallorca és la segona de tota Espanya. Es preparen

unes 30 persones per curs.

- *Què els ensenyen?*

- L'ensenyament va des del coneixement del propi cos, no per interpretar i diagnosticar, sinó per posar remei a situacions puntuals, fins al coneixement de la psicologia de les persones. Les estudiants també aprenen a conèixer els recursos de la societat mallorquina, per poder donar solució als principals problemes que pugui tenir la persona. I sobretot, s'ha de saber que les solucions s'han de compartir amb la família. La gent que fa feina a la nostra cooperativa ha de saber entrar al domicili, fer la seva feina i solucionar la problemàtica que es plantegi.

- *Però per molta preparació tècnica que es tengui, no es poden donar cassos d'incompatibilitat de caràcters i que la persona gran i el treballador familiar no s'entenguin?*

- Es pot donar com a qualsevol professió. Sempre pot existir una empatia i una dispatia. Però totes les treballadores familiars tenen una supervisió i, a més a més, la gestió passa pels propis usuaris per tal de resoldre els problemes que puguin existir.

ORGANITZAR LA VIDA

- *No hi pot haver el perill que els treballadors familiars vulguin organitzar excessivament la vida a la gent gran que cuiden?*

- Normalment no. La direcció ha d'esser molt suau. Quan s'entra a una casa s'ha de menester un temps per agafar confiança que sol esser de tres mesos. Però s'ha d'anar alerta i tampoc no hi pot haver massa complicitat, perquè després no es fa el que s'ha de fer. Sempre hi ha d'haver un terme mitjà.

- *Com se sol dir, cada casa és un món i m'imagino que no deu esser fàcil acostumar-se a canviar d'actitud o de comportament a cada lloc al qual es va.*

- No és gens fàcil i jo conec una treballadora familiar que sempre diu que quan surt d'una casa ha de menester un temps per desbloquejar-se abans d'entrar a l'altra, ja que a cada lloc la problemàtica és distinta. Hi ha dones que volen que els diguin madona, altres que prefereixen "senyora", algunes que volen que les tractin de tu, depèn molt. Però, en general, la gent de la tercera edat és bona de dur.

- *A vegades es diu que la gent de la tercera edat sols remuga molt...*

- Quan una persona veritablement necessita ajuda, no remuga, accepta, espera. Sols s'adopta aquesta actitud quan es dóna un servei que no s'ha de menester i que, per tant jutja en tot moment.

Jo diria que els vells, en general són molt agraïts i esperen l'ajut de les persones que hi han d'anar. I, a vegades tenen molts de detalls i moltes delicadeses, encara que també s'han donat algunes denúncies.

- *Al marge de les institucions públiques, què es cobra, normalment als particulars que demanen aquest servei?*

- El preu establert és de 1.200 pessetes l'hora, encara que, a vegades hi pot haver algunes modificacions.

VOLER VIURE

- *Quan vostès van a les cases, normalment es troben que la gent gran vol viure i en té ganes?*

- A vegades passen fases difícils, però són molt més fàcils de superar si viuen al seu entorn. I tornam al mateix d'abans. La gent gran sempre hauria d'estar en contacte amb la seva família i amb el seu entorn. Això els ajuda molt a viure. I també és important el voluntariat social, que els va a veure, els telefona o els motiva.

- *I aquest voluntariat és diferent del treball que vostès fan?*

- Sí, totalment diferent. És a través de la Creu Roja o d'institucions semblants que tenen uns voluntaris que van a fer companyia als grans que es troben tots sols, però ho fan gratuïtament i per un esperit de col·laboració social.

- *Se sol dir que els infermers i els mestres són els professionals que més es deprimeixen potser perquè fan una feina "vocacional", també hi ha depressions entre els treballadors familiars?*

- És clar que sí, ja que es troben al voltant de les situacions més difícils i, a més, fan la feina tot sols. Per això és important que la gent que treballa a la cooperativa se senti molt recolzada. I l'avantatge de les cooperatives és que tots som treballadors i tots som empresaris, i per la qual cosa, s'ha de potenciar el conjunt.

- *Vostè diu que els treballadors familiars, a vegades es troben en situacions molt difícils, com definiria el problema de la marginació de la gent gran?*

- Curiosament, hi ha persones que no arriben a les trenta mil pessetes al mes, però no es troben a l'extrem de no poder menjar amb un mínim de dignitat, ja que, per exemple els poden dur menjar des d'altres bandes com són ara l'Ajuntament o la Creu Roja al propi domicili. Per a mi el problema principal seria el d'aquelles persones que no tenen família o amics i que malgrat la situació econòmica no tenen ganes de viure i abandonen la casa i la seva pròpia higiene. Allò més important és tenir ganes de viure.

DOBLERS

- *Però, no pot passar, a vegades, que es tinguin ganes de viure, però pocs recursos econòmics? Tots els que tenen ganes de viure es poden mantenir amb un mínim de dignitat?*

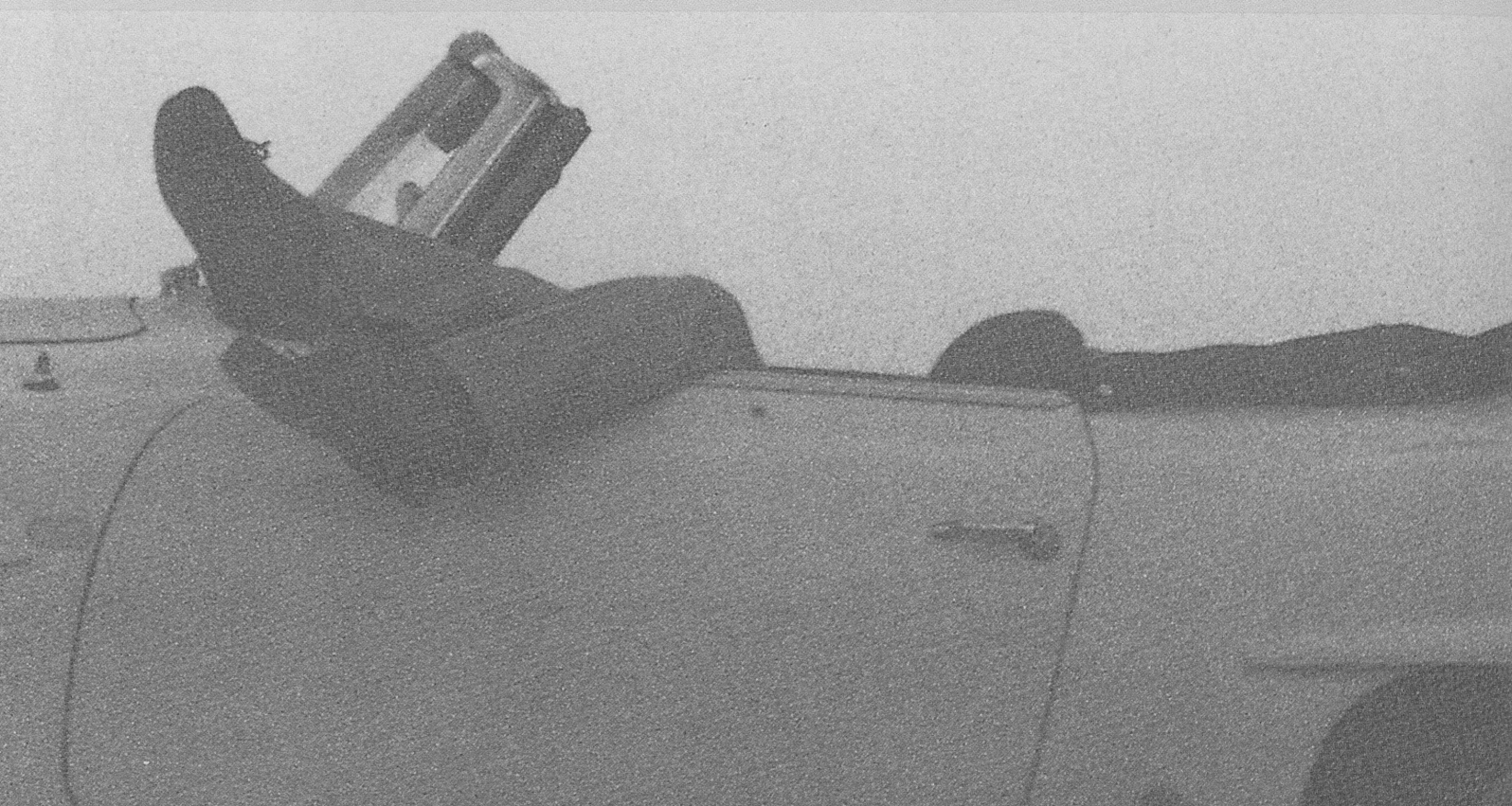
- La gent que nosaltres entenem, sí. I et diré més. El problema és que, a vegades hi ha persones que cobren pocs doblers i encara els donen als fills. Si utilitzassin la seva pensió podrien viure molt millor. Però, la veritat és que no palпам una

Con el Teléfono Móvil se habla desde donde quiera(*). Así de fácil. Se habla con teléfonos cada vez más pequeños y asequibles. Con una extraordinaria calidad en la comunicación, gracias al más avanzado Sistema de Telecomunicación. Se

TELÉFONO MÓVIL

habla sin esperar. Porque Telefónica le da la línea inmediatamente. Así de rápido. Para llevarlo en el coche o en el bolsillo. Así de cómodo. Así de útil. Póngase un Teléfono Móvil. Así se habla mejor.

(*) Dentro del área de cobertura.

ASÍ SE HABLA

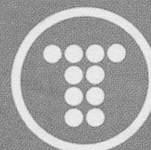
Infórmese sobre Terminales y Contratación de Servicio en:

TSI TELEFONICA SERVICIOS
900 12 99 12
TELYCO
900 124 124
ACS SA
900 100 818
AMPER COESA
900 100 154
ALCATEL
900 18 19 20

BENEFON BUSCITY
900 100 162
3C-COMUNICACIONES
900 20 00 34
CYS
900 40 00 66
ERICSSON TERMINALES MOVILES
900 313 313
FLAMAGAS
900 300 887

HISPANO OLIVETTI
900 370 370
INDELEC
900 100 336
MATRA
900 300 120
MOTOROLA ESPAÑA
900 100 114
NOKIA MOBILE PHONES
900 100 620

PANASONIC
900 10 1992
PHILIPS IBERICA
900 20 00 43
ROBERT BOSCH
900 100 611
T.Y.E.
900 100 273

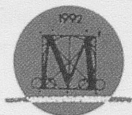

Telefónica

O bien llamando al 900 109 110 de TELEFONICA

TELEFONICA
SOCIO TECNOLÓGICO
Y PROVEEDOR OFICIAL
EN TELECOMUNICACIONES

TELEFONICA
SOCIO GENERAL
MADRID CAPITAL
EUROPEA DE LA CULTURA

TELEFONICA
SOCIO EN
TELECOMUNICACIONES
DE LOS JJ.OO. BARCELONA '92

problemàtica de no tenir una pesseta.

- Encara que sembli una mica reiteratiu, quines són les necessitats més importants de la gent gran?

- Depèn dels casos, per exemple pujar als alts de la casa, que els rentin els peus, el cap o l'esquena, que els acompanyin a comprar, que els fassin gestions, que els duguin al metge. El vell que es troba bé exigeix, sobretot, neteja, però la nostra cooperativa està enfocada a fer una feina i, a la vegada, donar un suport moral, psicològic, etcètera, repetesc, sense ànim de lucre.

- Què solen fer durant tot el dia les persones a les quals vostès atenen?

- Depèn, alguns miren la televisió, altres reviu el passat, altres fan poesies, altres pinten, altres estan amagats, altres van al club dels vells de la seva zona. En general passen molt de temps pensant en l'organització del seu temps.

- Se sol dir que les dones tenim molta més capacitat de supervivència i organització, vostès ho noten?

- En general, les dones som més autònomes i tenim més capacitat per relacionar-nos. Sabem estar més totes soles i, també, si ho hem de menester, sortir a divertir-nos. Normalment les dones som més fortes i fins ara he vist molts de casos de dones que cuiden els seus homes paralítics o

minusvàlids que al revés. Però això no vol dir que no hi hagi altres casos especials. Ja ho hem dit abans. Cada casa és un món.

- La jubilació, a vegades es planteja com un alliberament de la feina, però també pot semblar com si es rebutjàs gent encara capacitada per al treball. Pel que vostès veuen com la sol entendre la gent gran?

- Pens que hi ha molta gent diem-ne gran que encara pot donar un bon servei a la societat, però la societat no està preparada per rebre'l. Poden tenir "hobbies" o ocupacions d'ajuda als altres o fer algunes feines, per exemple de guies a les excursions...

- Però, cobrant o debades?

- Es això un altre problema. A vegades ells mateixos diuen "m'haurien de pagar per fer això", però la societat està organitzada d'una altra manera i és mal de fer trobar la manera d'organitzar aquest tipus d'activitats amb unes compensacions econòmiques, però això ja va més enfora de les nostres possibilitats.

- I qui ho podria organitzar? Per exemple, els ajuntaments?

- Jo no ho sé. Això s'ho haurien de plantejar els mateixos ajuntaments, però també deuen tenir les seves limitacions.

Puta vida

Entrevista a Maria Salleras, Bàrbara Picornell i Felicitat Martínez

per Gina Garcías

Els homes públics són aquells que dediquen els seus esforços a la col·lectivitat. Les dones públiques són prostitutes. L'expressió insulta les dones que no exerceixen la prostitució, perquè fa suposar que el seu àmbit natural és exclusivament el privat, el familiar. Però insulta també les prostitutes perquè indueix a creure que només té valor la seva disponibilitat sexual. A les Balears, com a quasitot arreu, les prostitutes són un dels sectors que exerceixen la seva funció social amb més eficàcia i menys conflictivitat. Cap d'elles ha triat aquest ofici per gust. Tot i així en període productiu donen el màxim rendiment, i qual no serveixen es jubilen totes soles, viuen dels seus estalvis a un lloc on no molestin o de rellogar la seva habitació per hores a les jovenetes que encara no s'han establert o de guardar els infants de les seves companyes quan fan el carrer. Si han tengut sort, els seus fills le acceptaran com són i les cuidaran. Gràcies que el PSOE ha establert les pensions no contributives ara tenen un mínim per sobreviure quan són massa velles. Però com que no són legals no reclamen res més, ni obren la boca quan els clients més poderosos les maldien o reneguen públicament d'elles. Ben al contrari, callen, s'automarginen, s'amaguen i quan Sant Pere ho mana se'n van en silenci a l'altre món.

Maria Salleras, Bàrbara Picornell i Felicitat Martínez, treballadores socials de Càritas i de l'Ajuntament de Palma, atenen principalment al barri xinès de la capital els casos més desesperats, i descriuen situacions que molt pocs coneixen a fons. L'entrevista l'han contestada conjuntament.

- *Cóm està el sector al barri xinès de Palma?*

- Nosaltres atenem les més ancianes. Ja no tenen moltes possibilitats de fer feina. Les seves pensions són de subsistència perquè mai no han cotitzat a la Seguretat Social. Viuen en condicions infrahumanes. En habitacions llogades que elles tornen llogar per hores a prostitutes sense lloc on exercir, la qual cosa les obliga a romandre al carrer durant bona part del dia. Cuinen a la mateixa habitació i algunes es queixen que és tan petita que no poden ni moure el llit per fer dissabte. Per això demanen ajuda als Serveis Socials.

- *N'hi deu haver d'altres a les quals va millor.*

- En general ara la feina està molt malament al barri xinès. Però és veritat que hi ha grups diferents de prostitutes. El de les joves drogadictes és un sector cada vegada més nombrós i cada vegada més jove. Hi ha nines de 16 anys que el vespre se'n van a fer el carrer per pagar-se la droga. Un altre sector és el de les dones joves que no són drogadictes, i que es fan prostitutes per manca de recursos i d'instrucció. No tenen preparació per fer una feina normalitzada. Són dones que vénen de famílies desestructurades, que molt prest tenen fills. I després hi ha un altre sector de dones entre els 35 i els 45 anys, que ja duen molts d'anys exercint la prostitució, que varen començar molt joves fent feina a clubs, que han tengut els seus "chulos" i que ara fan feina de forma més autònoma. S'han establert, tenen una clientela més determinada. Moltes d'aquestes viuen fora del "Barri". Fan aquí la seva

Maria Salleras és mallorquina. Amb els títols d'assistent social i graduada social és, des de fa quatre anys, la Coordinadora de treball Social de Càritas. Amb ella fa feina Bàrbara Picornell, que és diplomada en Treball Social i Felicitat Martínez, que és també treballadora social. Bàrbara se n'ocupa especialment de l'atenció a la dona marginada que viu al casc antic de Palma, i Felicitat coordina el Centre de la Dona Maltractada. El voluntarisme supleix, en elles, la manca de mitjans materials per dur endavant la seva tasca. Els seus ulls s'esforcen a mirar amb esperança situacions que per a altres són desoladores i sense sortida.

jornada laboral i després marxen a ca seva com qualsevol altra treballadora. Són les que millor es defensen. Finalment hi ha les ancianes, que són les que tenen més dificultats per sobreviure. Aquesta és la gent que treballa al barri. Després s'ha de comptar també amb les prostitutes dels clubs i amb les que treballen a ca seva anunciant-se a la premsa. Aquest sector també creix molt, degut a la crisi econòmica. Moltes, són mestresses de casa que necessiten ingressos suplementaris, o estudiants. És gent molt normalitzada, que ningú mai no pensaria que es dedica a la prostitució.

LA CRISI I LA POR

- Però heu parlat que també es nota la crisi al mercat de la prostitució.

- Si, és sobretot, al barri xinès, a causa de la droga i de la delinqüència. La clientela té por d'aficar-s'hi. El vespre el barri és desert. Només es veu gent als carrers on hi poden circular cotxes. També el descens de la capacitat de consum dels clients es nota. A finals de mes l'activitat és molt més fluixa.

- Les prostitutes tenen una psicologia especial, que les pot haver conduït a viure de llogar el seu cos?

- No, cap d'elles no és a la prostitució per gust. Almanco, nosaltres no n'hem coneguda cap. En canvi sí que n'hi ha moltes que han tengut unes condicions ambientals i familiars específiques: famílies desestructurades, pares alcohòlics, mares que ja eren prostitutes. Moltes han estat víctimes d'abusos sexuals per part del seu pare o d'un altre familiar quan eren petites. Quasi totes han tengut una infància mal tractada. També la immigració il·legal condueix a la prostitució: negres, lationamericanes que han arribat aquí i que no poden regularitzar la seva situació són presa fàcil del sector.

- I elles, com es veuen?

- Elles no es desprecien a si mateixes, però sí que repeteixen expressions com “quin oi de vida”, s'atabalen molt quan veuen que no poden treure endavant els seus fills... No és que sempre se sentin carregades de culpa, perquè elles es justifiquen dient que la necessitat les ha conduït a això, per se senten injustament tractades per la vida.

- Per què altres tipus d'exploracions denigrants de la persona s'han anat erradicant al llarg de la història i en canvi la prostitució no?

- Perquè hi ha homes que paguen. Mai no es parla d'ells. Com no es parla tampoc de la prostitució masculina. Homes que es prostitueixen per a altres homes i també per a dones, que els paguen. Hi ha un tabú social a l'hora de parlar de la prostitució masculina, i és tan real com la femenina. A les

zones turístiques, a l'estiu, es poden veure homes que no tenen feina coneguda i que viuen de fer favors a les senyores.

ELS PARXES

- Què demanen les prostitutes als seus d'assistència social?

- Nosaltres intentam aproximar-nos a elles, i intentam que tinguin accés a unes condicions de vida normalitzades a través de Càritas o dels serveis municipals i sanitaris. A vegades ens sol·liciten un habitatge fora del barri. Nosaltres pensam que això ja és una millora. Altres ens han demanat que les ajudem a trobar una feina normalitzada. La nostra feina no és dir-los que deixin la prostitució, sinó ajudar-les quan per elles mateixes decideixen deixar-la. És molt difícil fer estadístiques

sobre l'èxit dels serveis d'assistència social. Però si aconseguim que una se'n vagi a viure fora del “Barri” o que una altra pugui explicar als seus fills quina és la seva feina, i que els fills l'acceptin com és, ja és un èxit. Que una drogadicta demani un tractament de deshabituació i aconsegueixi sortir de la droga i tal volta també de la prostitució, ja és un altre èxit. Els processos són llargs i individualitzats.

- A l'Ajuntament sembla que li preocupa que no s'estengui la prostitució per la ciutat, que aquest negoci estigui controlat i amagat el màxim. Pensau que també s'hauria de preocupar de les prostitutes?

- L'Ajuntament patrocina un taller ocupacional per a prostitutes al “Barri” a través d'un conveni amb Càritas. En

aquest taller, les prostitutes guanyen 9.000 pessetes a la setmana per tres hores diàries de feina. És una forma perquè es vagin habituant a la feina i es valorin. Però les institucions no se n'ocupen de solucionar el tema de la prostitució amb el mateix interès que el de la drogadicció, per exemple, perquè és clar, una prostituta no preocupa ningú, únicament molesta, fa nosa a segons quins barris. Igual que la societat no està sensibilitzada amb les dones maltractades. La drogadicció fa por, perquè pot arribar a qualsevol classe social. Per això es preocupen tant de crear centres de rehabilitació. Amb la prostitució no passa això, perquè s'associa a pobresa i a marginalitat, i això no interessa. Les prostitutes de classe elevada, que també existeixen i fins i tot surten a l'”Hola”, no es consideren prostitutes i no necessiten serveis d'atenció social.

- Hi ha consciència social, de grup, dins la prostitució?

- Hi ha, com t'hem dit, diferents sectors entre les prostitutes. Cada sector fa una pinya que es defensa i es dóna suport. I cada sector rivalitza amb els altres. Les velles desprecien les joves, les joves les drogadictes... al revés. Hi ha molta competència entre elles. Ara les drogadictes, com són més joves i estan disposades a fer qualsevol cosa se'n duen tota la clientela.

EL “CHULO”

- El “chulo” continua exercint el seu paper?

- Les prostitutes que estan sotmeses a un “chulo” no tenen contacte amb nosaltres. Estan molt controlades. El “chulo” no permet que els “mengin el coco”. Al vespre els veus vigilant, mirant quants de clients tenen... Les prostitutes no poden sortir fàcilment del seu control. Això també les obliga a canviar freqüentment de població. Perquè els patrons són perseguits o perquè ells s'intercanvien les dones. Existeix encara una compra-venda de prostitutes entre els clubs o entre els patrons de cases de massatges... i tot això es persegueix molt poc. Totes callen i aguanten. Mai no denuncien aquests casos a la policia.

- Hi ha gent molt respectable, darrera del negoci de la prostitució?

- Aparentment respectable... és clar.

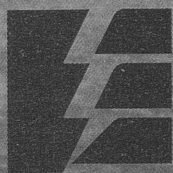
- La Sida els fa por?

- Els fa molta por, però no en parlen. Exceptuant les drogadictes, la majoria es cuiden molt, i intenten prevenir la malaltia. Nosaltres intentam mentalitzar-les-en.

- Com són les relacions d'una prostituta amb els seus fills?

Al servei de les Balears amb totes les nostres energies

Gesa
Gas y Electricidad SA

LES SOLUCIONS

- S'ha avançat molt. Les prostitutes duen els seus fills a guarderies i a l'escola. Tots estan escolaritzats. El vespre, quan les mares fan feina, els cuiden prostitutes ancianes o els germans grans. Se solen juntar a un pis tots els infants d'un grup de prostitutes, i els cuiden els més grans. Els nins no saben que la seva mare és prostituta. Quan són més grans comencen a preguntar i si hi ha hagut una bona relació entre mare i fill, els fills ho assumeixen bé. Les relacions entre una prostituta i els seus fills són bones segons qui hagi estat el pare. Hi ha prostitutes que tenen una relació molt bona amb un fill i a l'altre no el suporten. Depèn de com hagi estat la relació amb el pare respectiu. En general les prostitutes estimen molt els seus fills. Altra cosa és que els puguin tenir en bones condicions. Una cosa és l'instint maternal i l'altra, la capacitat de cuidar els fills, de comunicar-se amb ells. A vegades, els maltractaments que elles reben dels homes, els reproduïxen en els seus fills. I et diuen, "és l'única cosa que tenc el que més estim..." però al cap d'una estona els donen una pallissa. Són molt primàries, estan nervioses, i no els poden atendre bé.

- *Quina solució hi ha a la prostitució? S'ha de regular, encara que això signifiqui acceptar el tràfic sexual de la dona? S'ha d'intentar abolir-la, encara que sembi utòpic?. S'ha de perseguir el "chulo" i donar serveis socials per pal·liar la situació?...*

- La solució és la prevenció. Que les dones tinguin formació i possibilitats de feina. Que la prostitució no sigui l'únic recurs possible per a aquestes dones. Que si l'exerceixen sigui perquè l'han escollit entre altres opcions. La legalització del sector no és possible, ara. A la majoria de dones del "Barri" les enfoscaria, perquè no tenen una habitació en condicions, no tenen capacitat de donar-se d'alta com a treballadores autònomes. Hi ha habitacions que estan llogades dues vegades: a una prostituta durant el dia, i a altra el vespre. No pots legalitzar el sector, però tampoc no pots reprimir-lo. Si ara volen rehabilitar el barri xinès no sabem què serà d'aquestes dones velles, que no suportarien viure a una Residència, que es duen malament amb altres com elles... Una solució global és molt difícil. Són dones que ja no encaixen. Per això l'única solució és la prevenció. I a les altres, donar-los una pensió més decent i que puguin viure com elles volen.

Segons un estudi estadístic elaborat pel jutjat de Menors sobre els casos atesos entre els anys 1985 i 1990, cada any s'obren devers tres-cents expedients nous. Són, en la majoria dels casos, d'adolescents d'entre 13 i 15 anys. Un 20 per cent han comès delictes considerats greus o molt greus, com són ara robatoris amb intimidació, abusos deshonestos, agressions, violacions, homicidis i estupres. De cada 100 adolescents processats, 15 són nines, que en la majoria d'ocasions han estat denunciades per agressions. Un 81 per cent són adolescents mallorquins i només n'hi ha un 10 per cent que són nascuts fora de les Balears o a l'estranger. Palma és lògicament la població on es concentren la majoria dels casos. Quasi tots els expedients que s'obren amb una simple malcriadesa s'engrossen a causa de les múltiples reincidències dels encausats. Solucions: el centre de reforma "Es Pinaret" o l'amonestació de la jutgesa que és Rosario Guedea. De procedència aragonesa, la responsable del Jutjat Tutelar de Menors de les Balears reconeix la impotència de la Justícia per solucionar d'arrel un problema que és en realitat un problema social. La falta de doblers i el trull entre l'administració Central i l'autonòmica per les competències sobre menors fan que, ara per ara, quan arriba un infant de 12 anys al jutjat per haver comès una malifeta ja es pugui preveure que molt probablement acabarà essent un delinqüent professional.

Els mal criats

Entrevista a Rosario Guedea

per Gina Garcías

- Com són els menors que arriben al Jutjat Tutelar?

N'hi ha de dos tipus. Uns són els que arriben per primera vegada, o només una vegada, per haver fet una aligotada per haver comès un furt a una botiga... i després hi ha el grup dels vertaderament delinqüents o predelinquents. Tenen, generalment, una problemàtica social, educativa, familiar i econòmica al darrera. Són molt pocs, però donen molts de problemes. Generalment comencen als dotze anys, que és l'edat a partir de la qual ja els duen aquí. Comencen als dotze anys, i en general, als setze continuen venint aquí. Després ja passen als tribunals ordinaris. El marge d'èxit amb les mesures de correcció és molt escàs. Perquè no és un problema de l'infant ó un problema educatiu sinó que té una càrrega al darrera difícil de solucionar. Cada any obrim devers tres-cents expedients nous. D'elles n'hi ha quinze o vint casos que vénen al Jutjat cada dia. Hi ha matins que només jutjam un sol al·lot cada dia, perquè té vint assumptes pendents.

DAVANT EL JUTGE

- Què es fa amb aquests infants?

- Amb la nova Llei, l'Orgànica 5/92, tota la instrucció dels delictes va al ministeri fiscal. En la majoria dels casos el nin està amb la seva família mentre se segueix la instrucció.

Rosario Guedea Martín va néixer a Saragossa ara fa 30 anys. És fadrina i començà a exercir la Judicatura al Jutjat de Primera Instància i Instrucció de Huelva. Quan va ascendir a magistrada demanà la plaça del Jutjat de Menors de les Balears, el qual presideix des del passat mes de juny. El seu projecte és continuar aquí una vegada passat el destí obligatori d'un any. Participa a les reunions de la Coordinadora Estatal de Jutges i Fiscal de Menors i intenta veure amb optimisme les perspectives de millora d'una situació -la d'atenció al menor- que ara és francament desoladora.

Només en els casos més greus es decideix l'internament cautelar. Quan el fiscal ha acabat l'expedient l'envia a l'equip tècnic del Jutjat, que estudia les circumstàncies psicològiques, econòmiques, i familiars de l'infant. Una vegada fet aquest informe, l'equip tècnic proposa llavors al jutge o bé el sobreseïment, si és una falta de poca entitat, o si no hi ha hagut violència, o si el menor es compromet a no reincidir. Si el cas és greu, llavors s'ha de fer el judici. El menor compta amb un advocat defensor designat per ell mateix o d'ofici i el ministeri fiscal, d'acord amb l'informe de l'equip tècnic proposa bé el sobreseïment del cas, bé l'amonestació o bé l'internament del menor a un centre de reforma.

- *Què és l'amonestació?*

- És una "reprimenda" que jo li he de fer. S'intenta que entengui les normes socials i que les segueixi. Això serveix als menors que han vingut accidentalment al Jutjat. Només de veure's davant el Jutge queden escalivats. En els casos de reincidència no serveix de res.

SENSE MITJANS PER A LA REHABILITACIÓ

- *Què es fa en els casos de reincidència?*

- La llei dicta una sèrie de set mesures progressives: la primera és l'amonestació. La segona és la llibertat vigilada. Després ve l'acolliment a un altre nucli familiar que no sigui el seu. En quart lloc la prestació de serveis socials en benefici de la comunitat. A continuació l'ingrés a un centre de Tractament, en el cas de drogodependències o de problemes psiquiàtrics i finalment l'internament els caps de setmana, o tots els dies en règim semitancat i en darrer extrem l'internament en règim tancat a Es "Pinaret". El que passa és que d'aquestes mesures previstes per la llei, en realitat només tenim mitjans per aplicar-ne dues. O l'amonestació o l'internament a "Es Pinaret". No tenim mitjans per aplicar les altres. No hi ha famílies, ni centres per a menors que els puguin acollir amb un

objectiu terapèutic. Cofiem que qualche dia ens arribin els mitjans. Les Balears és la Comunitat Autònoma que té manco mitjans per atendre els menors perquè és la única que no té aquesta competència transferida. La competència la té la Direcció General d'Assistència al Menor del Ministeri d'Afers Socials i la gestió la té la Comunitat Autònoma. Un per l'altre, ningú no posa els mitjans, i a la pràctica no hi ha recursos per poder dictar la llibertat vigilada o l'acolliment a altra família.

LES COMPETÈNCIES

- *Creus que quan el Govern Balear tenguí totes les competències en matèria de menors es resoldrà el problema?*

- Seria la primera passa, però no seria suficient. Perquè si exceptuam Catalunya, que hi dedica molts de mitjans, la resta d'autonomies tenen transferida aquesta competència i tampoc no han resolt el problema. Ara comencen a preocupar-se del tema. Però fins ara no havien fet res. A més, amb la nova llei, la tasca del Jutjat acaba quan posa la sentència i passa a l'Administració. Per això és absurd que jo posi segons quines sentències si sé que ningú no s'encarregarà de fer-les complir, perquè no es tenen mitjans per pagar famílies que vulguin fer acolliment o per tenir serveis socials que controlin la llibertat vigilada. A les Balears només hi ha una granja escola a

Felanitx i el centre tancat "d'Es Pinaré".

- "Es Pinaré" ha rebut moltes crítiques. Es efectiu?

- Jo crec que els nins surten molt bé del centre. El que passa és que després no hi ha mitjans per fer una tasca de suport i seguiment. Els menors tornen a un ambient problemàtic, amb problemes econòmics, familiars d'un pare drogadicte i d'una mare prostituta... o amb pares que no es responsabilitzen d'ells... i així, quan duen dos mesos tornen reincidir.

- Passejant pel carrer, tu quasi podries endevinar qui serà un delinqüent.

- No et pensis. A vegades vénen amb calçons Levi's, camisa i

sabates de marca... Tal volta ho han robat, però donen moltes sorpreses. Però és cert que es pot fer un perfil general: falta d'escolarització, falta de responsabilització dels seus pares, aprofitament per part dels pares dels delictes que cometen els fills, a més dels problemes de droga, de prostitució, de maltractaments dels pares, de rebuig dels pares... de viure a barris marginats... Cada cas és tot un "culebró" agreujat perquè el que ho pateix és en plena adolescència.

NO HI HA CENTRES D'ATENCIÓ PER A NINES

- Les nines no transgredeixen tant la llei.

- Afortunadament, ja que a les Balears no hi ha centres d'internament per a nines. Si trobàssim qualche cas greu l'hauríem d'internar a Catalunya. A Palma mai no s'ha hagut d'internar una nina. Al jutjat hem comentat moltes vegades aquest fet. Només un quinze per cent dels casos que ens arriben són de nines, i mai no són greus. I en realitat els factors ambientals i familiars que determinen la delinqüència els pateixen igual els nins que les nines.

- Estau d'acord que l'edat penal comenci als setze anys?

- No. Tots els que ens dedicam a menors pensam que hauria de començar als devuit anys. En primer lloc perquè hauria d'haver-hi una coherència amb el dret civil, que estableix la majoria d'edat als devuit anys. I en segon lloc perquè jo crec realment que fins als devuit no hi ha una maduresa psicològica i personal suficient per fer-los plenament responsables dels delictes que cometen. Ara la llei admet la possibilitat que els joves d'entre 16 i 18 anys compleixin la pena imposada pel jutge penal a un centre per a menors. El problema és que això només es fa en un mínim dels casos, i quan el menor és conegut pel jutjat de Menors, que el reclama, compleixi la pena a un Centre de Menors. Però en la majoria

dels casos els jutges d'Instrucció i de penal els envien directament a presó.

- Creus que, amb mitjans hi ha possibilitats reals de rehabilitació dels menors, o que les condicions familiars i ambientals els han condemnat per a sempre a estar en permanent lluita amb la policia i amb la llei?

- Sí que es poden rehabilitar, si hi ha voluntat política i es posen els mitjans. Perquè s'ha de fer un treball de reeducació i de reinserció del menor, però també s'ha de fer aquesta feina amb la seva família. S'han de dotar els sectors marginats de recursos sanitaris, d'habitatges dignes de recursos econòmics i socials, perquè si no seran sempre un planter de delinqüència.

MENORCA I EIVISSA, DESATESES

- I ara el Jutjat de Menors ni tan sols té delegacions a Eivissa i a Menorca.

- Ni tant sols això. És veritat. Però confiam que prest n'hi hagi. De moment hem d'omplir un munt de papers per traslladar-nos a Menorca i Eivissa a dur els casos. I això s'agreuja pel fet que els equips tècnics del Jutjat no poden fer una avaluació de cada situació, i han de recórrer als serveis d'Assistència social de Menorca i d'Eivissa per rebre les dades. Les Balears, a més dels problemes de falta de recursos tenen el problema de la insularitat. I un nin eivissenc internat a "Es Pinaret" no pot rebre visites de la seva família ni passar al règim semi-obert o tenir lliure el cap de setmana.

- Qui garanteix, en general els drets dels nins?

- Nosaltres no en tenim competències. El tema és responsabilitat, segons els casos, dels Jutjats de Família o dels d'Instrucció.

- Com reaccionen les famílies quan un menor es dut davant d'un Tribunal?

- Depèn. Hi ha casos que vénen i ens diuen: m'han d'ajudar perquè nosaltres no podem amb ell. Volen que la institució

substitueixi la tasca dels pares perquè no es veuen capaços de dur endavant les seves responsabilitats familiars. Hi ha d'altres casos de pares que encobreixen els seus fills i juren que són angelets incapaçs de matar una mosca. Hi ha nivells intermedis. Pares que volen assumir les seves responsabilitats però que no poden, perquè el seu nivell cultural és baix i se senten desbordats.

AI, SI POGUESSIN VOTAR

- La reincidència és forta i el nivell d'èxit del Jutjat de Menors de les Balears és molt baix. Us sentiu frustrats?

- Sí, la sensació d'impotència tant de l'equip tècnic com meva és molt forta. Ara fa poc hi va haver unes Jornades a Sevilla de tots els responsables de Jutjats de Menors. Es va constatar el cansament i l'esceptisme de jutges i fiscals per la insensibilitat social i institucional cap a aquest problema. Sempre ens demanen paciència i ens diuen que arribaran els mitjans. Però mai no ens arriben. Ara semblava que el ministeri d'Afers Socials i les Comunitats Autònomes volien fer un esforç. Però també han arribat les restriccions pressupostàries. El panorama és desolador, amb l'excepció de Catalunya. Els menors marginats són doblement marginats. Hem arribat a la conclusió que la raó és que no tenen dret a votar. Si els nostres nins votassin, tal volta tendrien fins i tot viatges turístics per compte de l'Inserso.

De bandera panameña

Entrevista a Enrique Amaya Escuder

per Antoni Llompart

Aquest home presideix l'associació cultural gitana. En aquesta Europa de Schengen que ha volgut posar portes a la mar el poble de la roda de carro ha convertit la seva caravana de nòmades en un vaixell obert a tots els que hi cerquin refugi, en un vaixell sense color ni nacionalitat, espanyol -això sí- però amb bandera de conveniència.

- Havia d'anar a tallar-me els cabells perquè faig cara de gitano. Ho dic així perquè tots els espanyols tenim inculcada una sèrie d'estereotips: alemanys caps quadrats, gitanos amb ganivets... quan tots sabem que la independència d'Espanya davant els gavatxos va guanyar-se a cops de forca i ganivetades.

Els gitanos som un poble que s'adapta al context cultural que ens acull: els gitanos espanyols toquen la guitarra i els de Romania toquen el violí... Nosaltres hem adoptat la cultura espanyola i la cultura espanyola s'ha amarat d'aportacions gitanes. I seria meravellós que les cultures es mesclassin, seria molt enriquidor. I d'aquest mutu coneixement s'acabarien les dissensions i les guerres.

- *I on és el punt d'equilibri entre la integració social dels gitanos i el manteniment de la seva especificitat cultural?*

- En la meua opinió. Que no vol dir que sigui l'encertada, les cultures, quan hi ha democràcia... i els gitanos som els més demòcrates del món perquè hem estat galiots, esclaus del senyors feudals fins el punt de perdre els nostres llinatges i adoptar-ne d'espanyols, perquè ens han tallat les orelles... Joestic content d'esser espanyol i d'esser gitano. I els espanyols hem sabut acomodar-nos a les circumstàncies: hem passat en poc temps del *bienvenido mr. Marshall* al miracle espanyol i d'aquí a tenir un sistema democràtic avançat.

- *Però és possible mantenir l'equilibri entre les seves dues cultures?*

- No! Això no és possible ni en la nostra cultura ni en cap. La nostra cultura gitana es basa en la Bíblia, com la de tots els pobles primitius. Per a nosaltres l'important és respectar els vells, la família, la dona i els fills, mantenir la paraula donada i les tradicions, la importància de la virginitat...

Nosaltres no estam integrats perquè no arribam a final de mes. Però la Constitució marca que tothom ha de tenir uns mínims de benestar, una vivenda i un treball fixo i una convivència en el marc general de la societat.

Això és molt deplorable. Aquí, a l'Associació Cultural Gitana, intentam unificar les forces de totes les persones marginades i ajudar-nos mútuament, i no tantes subvencions! que sovint són per recaptar dades i no per al que realment haurien de servir.

Començarem per fer formació professional, tant per a gitanos com per a no gitanos. Intentam que la gent que surt de les nostres aules tengui un al·licient per lluitar. També hem fet tasques d'escolarització, per a que els nostres nins puguin arribar a fer el que fas tu: prendre apunts. I això és obert a tothom, gitanos o no, *gente del mundo, de bandera panameña*.

- *Per tant, la seva associació és oberta als no gitanos.*

- Els gitanos som el 50%. La resta són mallorquins, andalusos, castellans, gent

d'Albacete, un negre de nacionalitat espanyola. Ara mateix has vist passar per aquí una dona no gitana que ha vengut amb un val per a alimentació. Volem trencar els estereotips i aconseguir que a la gent no li importi anar pel món amb un carnet de l'Associació Cultural Gitana, encara que no sigui

Enrique Amaya Escuder (Palma, 1945). Estudis primaris, ha treballat de venedor ambulat, de carboner, de venedor de diaris o de ferralla... El 1986 va fundar l'Associació Cultural Gitana de Palma, que presideix. És vocal de la Unió Romani Internacional. Treballa en el món del cooperativisme i dirigeix la Casa d'oficis que la seva associació regenta a Palma. És militant del Partit Socialista Obrer Espanyol. Ha viscut també a Galícia. Als catorze anys va ingressar a la *Ciudad de los muchachos* que dirigia el *padre* Silva. Té la intenció de fundar-ne una a Palma, de Ciutat dels al·lots.

gitana! Això és important i ho hem aconseguit en tres o quatre anys, i voldríem que Déu ho mantingués.

- *Veig que van més enllà de la formació professional: les primeres ajudes són decisives...*

- Varen venir uns gitanos de Romania, l'assistenta social de l'Ajuntament volia trobar-los feina per què tenguessin doblers per pagar el passatge. Però el cas era urgent: havien de

comprar el passatge tot d'una per arribar a Madrid d'hora per evitar la seva expulsió cap a Romania. Aleshores posàrem els doblers de les nostres butxaques.

Prèviament hi va haver una topada a un poble de Mallorca *de cuyo nombre no quiero acordarme*. Va intervenir la força pública i fins i tot arribaren a utilitzar els esprais. Els policies tocaren un nin però, cosa curiosa, no hi va haver informe del centre on els varen atendre ni res.

També tenim un altre cas molt acuciant: estic molt content de la mobilització cívica i política que hi ha hagut per demanar l'indult d'en José Ortiz, aquesta persona que ha entrat en presó per un atracament comès l'any 82. Nosaltres no cercam favoritismes però varem demanar el tercer grau per a un al.lot que havia falsificat carnets de conduir. Malgrat l'ajuda del sots-director de la presó aquest al.lot, en Pedro Torres Martínez, fa vuit mesos que és a la presó. I no és un cas de drogues ni res, perquè un gitano que trafica amb drogues deixa d'esser un gitano. Nosaltres mai no defensam un traficant de drogues! Encara més, el cas d'aquest al.lot va ser molt trist perquè vaig ser jo que el vaig acompanyar a la presó, vaig esser jo que vaig recomanar-li que hi ingressàs. I malgrat totes les ajudes que hem rebut encara esperam el tercer grau! No vull dir que no m'acusin d'oportunista, però exposaré aquest cas a la premsa. Aquest al.lot ja estava plenament integrat quan va venir l'ordre d'ingrés a la presó i li aconsellàrem que hi ingressàs.

CONTRA EL RACISME: SOLIDARITAT

- *Em descrivia mil casos de marginació social. Pensa que els ha perjudicat especialment la seva condició de gitanos? Que són aquí on són perquè són gitanos?*

- És clar. Tu i jo ens hem dutxat avui de matí perquè ens han ensenyat de petits que si no ens rentam farem olor i perquè tenim una dutxa a ca nostra. Però gent que ha viscut tota la vida a barraques...

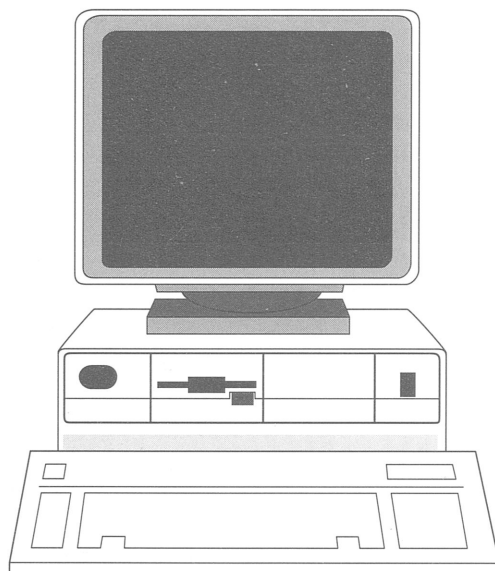
- *Però hi ha gent que viu a barraques i no són gitanos.*

- Correcte! El darrer cas ha estat el dels habitants de l'hotel

EMSA

Empresa Municipal de Serveis

- ✓ Venda d'*ordinadors personals* compatibles; impressores.
- ✓ Assessorament en la compra de programes i/o ordinadors.
- ✓ Instal·lació d'ordinadors i de programes.

Per sol·licitar informació
i/o ofertes, adreçau-vos a

EMSA

C. Albellons, 2
Tel. 54 80 71 - Fax 54 65 15

ALCÚDIA

Maracanà de S'Arenal. No tots els habitants d'aquell edifici abandonat eren gitanos, però l'Associació s'ha compromès amb l'ajuntament de Palma a fer-los un curs d'higiene i reciclatge perquè puguin integrar-se a la vida habitual quan els concedeixin un habitatge que ens han promès. Entre l'Associació recabdràrem un milió vuit-cents mil pessetes... Quedes al·lucinat, eh?

- *La veritat és que sí.*

- Va tocar-nos a trenta mil pessetes per cap. Així podran pagar el lloguer fins que tinguin les noves vivendes. L'Associació s'ha compromès a dur els nins a escola, cercar feina als homes i fer un curs de reciclatge i de formació de mestresses de casa per a les dones.

ENCARA ELS GHETTOS

- *I Son Banya, fins quan durarà?*

- Vaig parlar amb el senyor Oliver... però no puc avançar-tes, perquè a partir d'ara vull mantenir reunions sobre aquest tema. Mira, cadascú s'apunta allà on vol, i els altres no podem esser representatius per ell. És a dir que si algú vol afiliar-se a l'Associació, ben fet! I si vol fer-ho al grup de Son Banya, endavant! Allò que és cert és que nosaltres defensarem a capa i espasa tots aquells que vinguin a demanar-nos ajuda. És una vergonya Son Banya, i no només per a les persones que hi viuen sinó per a tots els mallorquins perquè ja hem oblidat aquesta generació que ha viscut amb les portes obertes i que ha donat menjar a tothom que en demanava. Son Banya va ser l'últim reducte d'Espanya on va imperar l'autèntica llei cristiana, però ara hi ha entrat la droga i ja no es poden tenir les portes obertes. Però amb les portes hem tancat el cor, i crec que també l'hauríem d'obrir una miqueta més.

- *Vostè parla de sortir del ghetto, però sempre seguit podem llegir notícies sobre els veïns d'algun carrer de Palma que no volen mitja dotzena de famílies gitanes a prop de ca seva. Això és una xacra que encara perdura.*

- És normal, eh? I t'explicaré una cosa. Hi va haver un senyor del carrer de Manacor que diuen que va violar i va deixar embarassada una nina subnormal, quan va tornar al barri tothom li girava la cara, i no era gitano. És a dir, que no basta esser gitano perquè hi hagi bo i dolent, però si des del principi li donam el dolent com volem que hi hagi bo? És impossible! Aquests pares que tenen fills enganxats a la droga, o fins i tot amb la SIDA, quina desesperació no han de tenir?

Ara fa pocs dies mataren Lucrècia, que Déu la tingui a la seva glòria. Va venir per guanyar-se unes pessetes per mantenir la seva família a Santo Domingo. La maten. Per què? Perquè tenia un altre color, una altra cultura?

Si la Guàrdia Civil, la Benemèrita, a la qual hem d'agrair tantes coses, ha detingut en dos dies els culpables, que es tenguí en compte que s'ha de castigar els culpables, però també s'han de donar sortides i oportunitats. Hi ha una dita: *si siembras vientos recojerás tempestades*. I això passa en tot.

Si l'assassí de Lucrècia ha estat un guàrdia civil, no

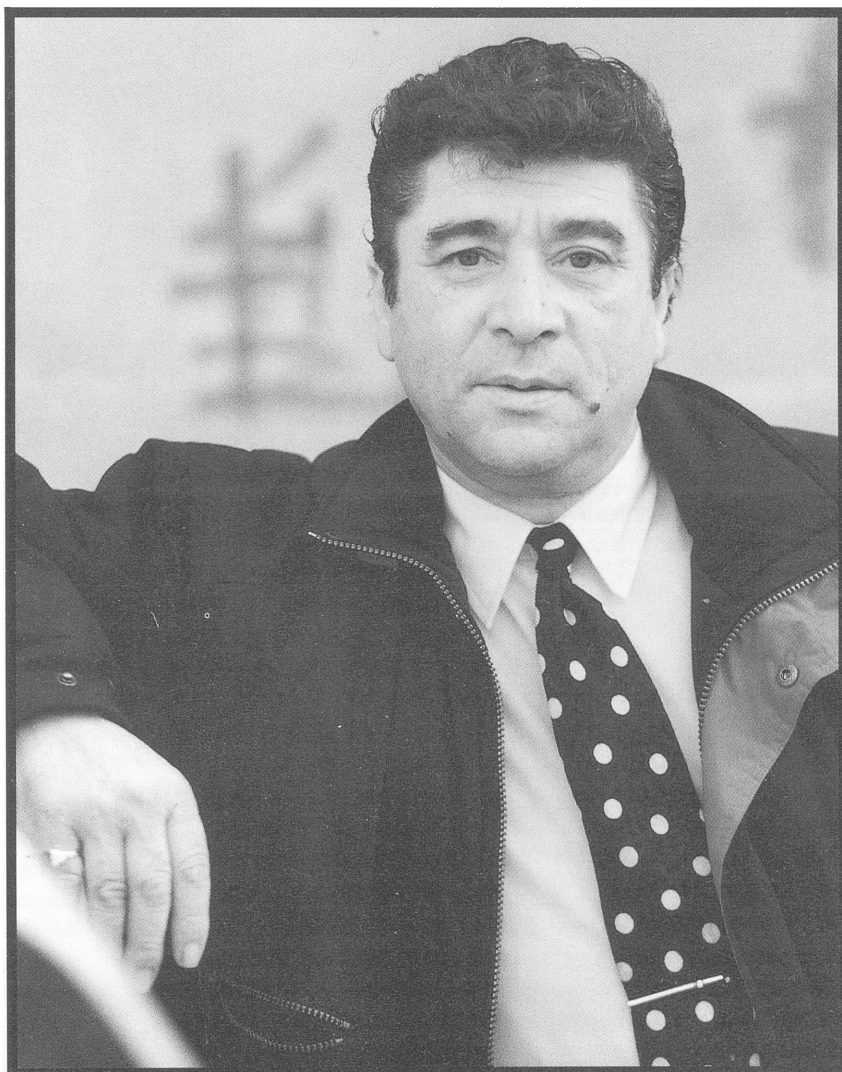
s'ha de culpar la Guàrdia Civil, ha estat un individu, no el cos de la Benemèrita. I si un policia pega a un gitano no és el cos de la policia sinó un policia determinat el que pega.

TOTES LES CULTURES TENEN TENDÈNCIA A DESAPAREIXER

- *Comentava que a aquestes persones en situació social desesperada no hi pot anar amb cultures. Però com vol potenciar la seva Associació la cultura gitana? Què fan per mantenir la seva identitat col·lectiva.*

- Jo som mallorquí, i record quan era jove que anàvem a passejar pel passeig de Sgrera i allò era una festa. Els mallorquins hem perdut part de la nostra cultura, la música, les festes populars... Ara tenim la revetla de Sant Sebastià que és preciosa, però ja no és aquella festa nostra: ara tot és rock, un anglès que sona bé però que no entenem.

Totes les cultures marginades, inclosa la gitana, tenen tendència a desaparèixer perquè les pressions socials són tan fortes que la cultura es ressent i o bé el poble lluita per la seva cultura o es mor en un racó, pitjor que en un camp de concentració. És una supervivència de cada dia. I no hauríem de consentir que hi hagi persones que pateixin tant, no només físicament sinó moralment, perquè per ventura la culpa és

nostra, per no exigir als polítics que cerquin els mitjans perquè les barraques, aquestes malalties i les rates continuïn en el segle XXI. La resposta no és en mi sinó en el gènere humà.

- *Tots els pobles de l'Estat Espanyol han reactivat, en els darrers anys, la lluita en favor de les seves cultures: bascos, catalans, gallecs... ¿Per què els gitanos no han fet més evident la seva reivindicació? Perquè la qüestió social pesa tant que no deixa lloc a res més o perquè han arribat fins i tot a odiar la seva cultura? Hi ha autoodi, entre els gitanos?*

- No. Els gitanos encara celebren les nostres festes ancestrals de manera assenyalada, encara que no figurin al calendari: Sant Joan, el baptisme del Bon Jesús, Nadal i Sant Esteve i els casaments i els enterraments. Aquesta és la nostra manera de celebrar i potenciar la nostra cultura, una cultura que no és escrita però que encara és ben viva, gràcies a Déu.

- *I una cultura com la seva, basada en el respecte als majors, a la paraula donada, a les tradicions, a la família... -una cultura no tan diferent de la mallorquina tradicional, el valor són els mateixos...*

- Correcte.

- *Té por que desaparegui davant l'empenta dels nous temps?*

- Naturalment! Millor que contestar-te et donaré un exemple. Abans d'existir les associacions, un gitano entrava a un bar i deia "han detingut en pere o en pau!" " - ¿I per què l'han detingut?" " - Per robar" " - I què ha robat? Que ha fet mal?"

"- No! Ha robat quatre jaquetes." " - I és la primera vegada?"

"- Sí!" " - I quina fiança demanen?" " - Dues-centes mil pessetes." Aleshores es reunien els vells i feien passar un mocador entre la gent, li dèiem *el pañuelo*, fins que havien reunit els doblers de la fiança. Però alerta! Era important que fos la primera vegada. Si era la segona detenció ja no feien passar *el pañuelo* ni pagaven la fiança. Això demostra que la cultura gitana és una cultura de gent seriosa, com la que teníem a Mallorca. Record que quan era jove, abans de treure l'al.lota a ballar havia de demanar permís a sa mare, i que havies d'anar al cinema amb l'al.lota i un altre acompanyant de "carabina".

És cert que hi ha trets de la nostra cultura que tendeixen a desaparèixer, ja hi ha gitanos que no saben parlar el caló, però fins i tot aquesta al.lota que no entén la llengua dels seus pares sap que s'ha de mantenir verge fins el dia del seu matrimoni, perquè hi ha elements de la nostra cultura que es mantenen amb gran força.

UNA PARAULA INCÒMODA

- *I per ventura ja estan cansats vostès que els afiquin en el paquet dels marginats?*

- Exacte. I faig comptes escriure cartes a les autoritats d'aquí, al Delegat del Govern i al Congrés i al Senat per demanar que la paraula gitano desaparegui.

- *Però no pot fer desaparèixer una paraula! I si darrera la paraula desapareix el poble que anomena?*

- Però una cosa és que jo et digui "mallorquí" i l'altra és que, en comptes de cridar-te pel teu nom cridi "eh, mallorquí!". Per què a mi, en comptes d'agafar-me pel meu nom i llinatge, que surten al DNI, m'agafen primer per la paraula gitano? Jo som mallorquí!

- *Però la paraula gitano no surt al DNI.*

- Però molts de periodistes inclouen la paraula gitano...

- *A les cròniques de successos i a les notícies dolentes. Sempre que surt un gitano han de recordar que ho és, gitano.*

- Exacte.

- *Vostès varen distribuir un manifest de periodistes contra el racisme. A totes les redaccions penjaren el cartell, però la parauleta famosa continua sortint als diaris. Troben que hi ha molta d'hipocresia amb això de l'antiracisme?*

- No. Sabem qui són els racistes i on militen. De vegades, en circumstàncies violentes i per manca de comunicació, la gent reacciona d'una altra manera... però això no s'ha de confondre amb el racisme.

Allò que hauríem de fer a tota Europa és tipificar lleis contra el racisme i la xenofòbia. Des dels successos de Jaén ho demanem, i esperem que el nou Codi Penal inclogui aquesta tipificació dels comportaments racistes. Tots els grups parlamentaris han vingut a fer costat a aquesta iniciativa nostra.

En un país democràtic, una persona pot tenir idees neonazis, però quan hi ha casos de sang els hem de donar un càstig exemplar, no els hem de donar oportunitat... Si no donem exemple aquests covards que desfilen en grup i amb banderes ens farien tèmer una repetició de la història.

MALLORQUINS I FORASTERS

- *A tota Europa, i especialment a l'Est, a Romania, els gitanos tornen ésser perseguits. A Alemanya els deporten. Funciona la solidaritat internacional entre gitanos?*

- Sí que funciona. Hitler ens va catalogar de "poble sense pàtria". Tenim per pàtria el lloc que ens ha acollit, Espanya des del 1425 en el nostre cas. I gitano és aquell que segueix els costums i la cultura gitana, no el que ha nascut de pare o mare gitanos.

- *Però vostès encara parlen de "raça gitana", que em sembla força absurda. No tenen, precisament, unes característiques físiques massa definides.*

- Correcte. Però, nosaltres mateixos, quan una mallorquina es casava amb un foraster, no ens agradava massa i dèiem: "aquest, d'on surt?" I aquí teníem por. Per què dèiem "foraster de merda"? Perquè ens havien dit també "polaco de mierda" només perquè parlàvem diferent!

- *Hi ha divisió entre els gitanos catalans o mallorquins i els gitanos andalusos?*

- No. Absolutament no! El que és lògic és entendre que vivim a zones diferents i amb centres de reunió -petanques, bars...- diferents, i per tant tenim més tracte amb una gent que amb una altra. Però també tenim contacte. L'únic que passa és que als mallorquins, encara que parlem castellà, ens va millor parlar mallorquí entre nosaltres i hem de dir "*perdona, oye, es que no me he dado cuenta*" si hi ha un castellà present. Aleshores, els de parla catalana, que ja vivim a cases pròximes, preferim anar a llocs on parlen la nostra mateixa llengua a reunir-nos, jugar o menjar, en haver acabat la feina.

- *Parlàvem abans dels estereotips. Als pobles de Mallorca l'estereotip del gitano català era molt diferent de l'estereotip*

del gitano andalusí. El gitano català era comerciant, molt integrat, mentre que l'andalús era més pobre, més mal vist, amb treballs eventuals, de jornaler a foravila, i més suspecte d'esser pròxim a circuits de delinqüència.

- És un estereotip. Però és lògic. Avui en dia, encara per la part d'Andalusia el gitano és més rebutjat perquè per ventura pot caure més fàcilment en la delinqüència. Això no passa només amb els gitanos. Allò que sí és cert és que el gitano s'integra sempre a la cultura de l'autonomia que l'ha acollit. Els gitanos són com tota la gent, que manté la seva cultura però s'adapta a la cultura del lloc que l'ha acollit i l'agafa com a seva. Per això uns gitanos saben fer les feines del camp i els altres saben vendre roba. I per cert que no tots els anomenats "gitanos" que venien de la península ho eren, gitanos.

LES DONES I ELS JOVES

- Amb els canvis socials que vivim, nota vostè que els joves gitanos compleixen més poc amb la tradició, que respecten menys els vells, que les al.lotes ja no volen seguir l'antiga moral sexual?

- En part. No vull dir que no hi hagi alguna al.lota que, enganada, no s'hagi deixat caure, però en general no és així. I nosaltres mantenim que l'home no es basa en firmar un paper sinó en el compromís mantengut davant homes i persones.

- I això encara funciona?

- Sí. Encara funciona.

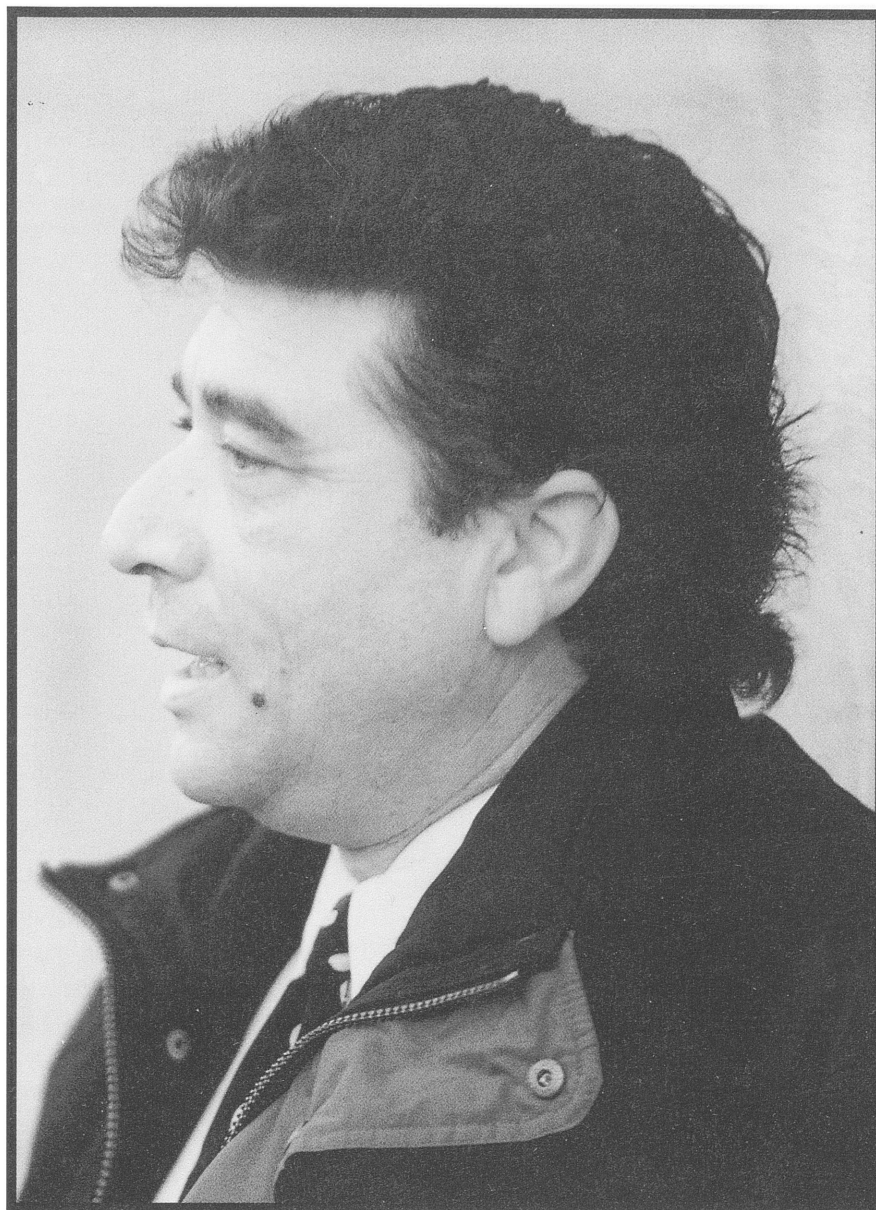
- I la seva cultura, per tant, es manté.

- Sí. I això no vol dir que en algunes zones no tendeixi a desaparèixer. Mira, jo tenc una filla i no m'importa que es casi amb un gitano, amb un negre o amb qui sigui, mentre respecti els majors, i que l'home que agafi la meva filla la respecti i formi amb ella una llar, que no vol dir una casa, perquè tenir infants no vol dir ser pare. L'important és mantenir els fonaments perquè el matrimoni no es rompi durant els primers anys, que són els més difícils perquè no hi ha doblers. La vertadera base és important. Entre nosaltres hi ha un cas curiós: quan un matrimoni se separa no basta que ho digui, sinó que s'han de reunir amb una vintena d'homes vells. I aquests jutges hi van per unificar, i no per dividir el matrimoni! Interpreten la llei, no l'apliquen.

- En la seva cultura, segons els estereotips, hi ha uns homes vells que decideixen per la comunitat, i la família és més important que l'individu. Això xoca molt amb els valors dominants. Això es nota, al món gitano? Hi ha revolta de les dones?

- I no és d'ara! És de fa molts de segles. A totes les cultures són les dones les que trasmeten la cultura, perquè són elles que són amb els nins. Que volen més llibertat? La meva filla té la seva habitació plena de fotos de cantants de pop. Jo no hi veig la diferència. Feim allò que s'acostuma a fer.

- Però aqueixa divisió de funcions en raó del sexe no és tan marcada, fora de la cultura gitana.

- Ben igual! Les nostres dones també treballen fora de casa.

- Però no poden actuar en representació de la família.

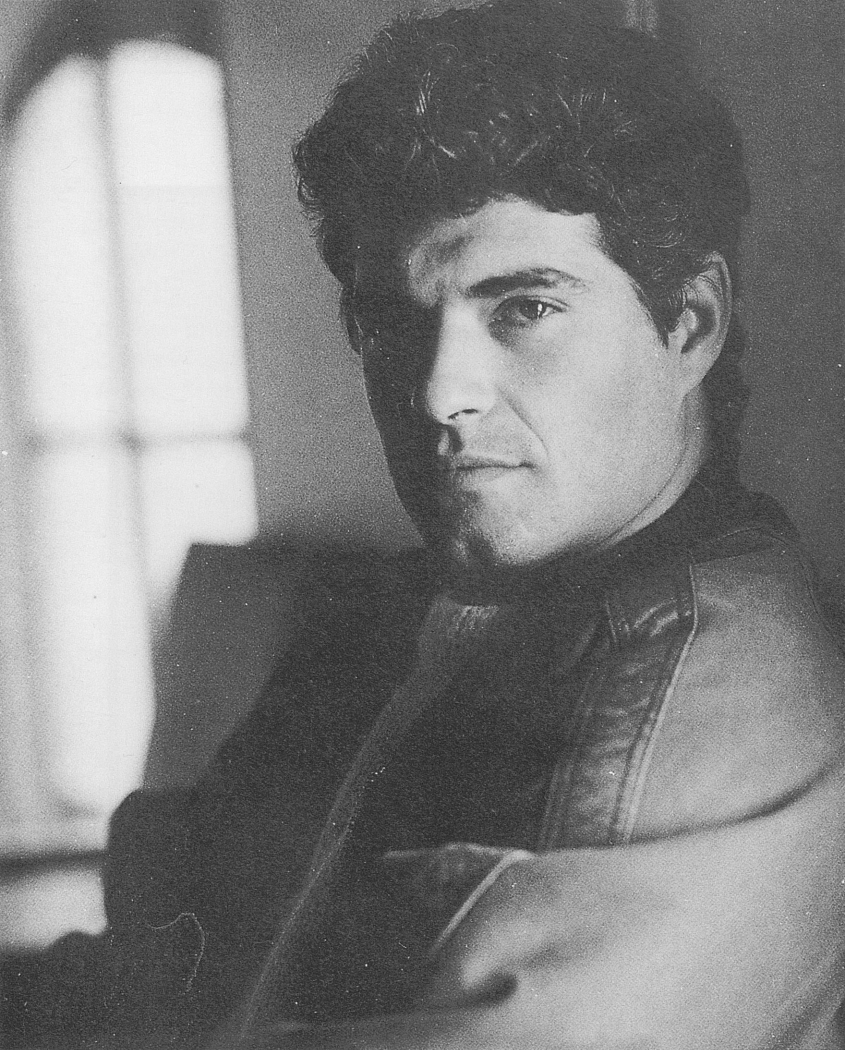
- Els vertaders representants de la família són l'home i la dona. I res més! Però quan hi ha algun problema greu, en temes puntuals, és quan acudim als vells. Però els vells, generalment, no han d'intervenir en la vida de la gent. Només per donar consell o davant un problema greu. I no tots els homes poden arribar a ser tios. Han de ser formals i no anar pel món mirant les cuixes de les dones: això a nosaltres no ens agrada.

- I la llengua caló, encara és viva?

- I tant! I els joves l'aprenen i la parlen.

- I els agradaria tenir escolarització en la seva llengua.

- Els millors professors són les famílies, encara que hi pugui haver algun endarrerit. I la funció de les associacions és equiparar-nos als altres ciutadans, en drets i en obligacions. I per això hem de conèixer els nostres drets i contribuir al benestar general. I, per cert, la paraula "paio" no és gitana, és catalana. Nosaltres parlem de "vecino" o "lacró".

Taula Rodona amb **Toni**, 28 anys, de poble i amb condemnes pendents amb la justícia;
Lluís, 28 anys, de poble, treballa de terapeuta al Projecte home;
i **Joan**, ciutadà, 34 anys, treballa. Tots tres han estat addictes a l'heroïna, tots tres ho han superat.

No coneixes de tu més que el teu nom

per Antoni Llompart

Tots tres tenen la mateixa història, quan tenien tretze o catorze anys començaren a beure. Als setze varen conèixer l'heroïna, als devuit ja eren uns addictes. Varen haver de passar sis o set anys, per ventura deu, enganxats al cavall abans de tocar les baules del Projecte home. Rehabilitar físicament els toxicòmans, reestructurar-los personalment i reinserir-los socialment, aquesta és la comesa de la institució, d'aquesta "escola de viure" deia en Toni, segons ens comentava Lino Salas, responsable de la revista Proyecto. La seva ajuda ens ha estat inestimable.

Els nostres tres contertulis responen al perfil dels joves que varen enganxar-se a l'heroïna durant els anys setanta i vuitanta. Avui, una generació més jove comença a demanar ajuda. La major part tenen vint-i-un anys, no han tastat l'heroïna i començaren molt joves, als setze anys, a mesclar drogues: cocaïna, haixix, alcohol... D'aquí a un parell d'anys els consumidors de les noves drogues de disseny sentiran la necessitat de deixar-ho. Seran la tercera generació d'alumnes del "programa". Avui parlem amb els afortunats de la primera generació, els que n'han sortit.

Toni - Quan tenia 13 o 14 anys vaig començar a prendre bastant d'alcohol i poc a poc la cosa va incrementar-se: porros, amfetes, LSD i devers els 16 anys, cap a l'any 81 o 82, vaig començar amb l'heroïna.

ONA - Per què?

Toni - Hi ha molts de factors: voler fer allò que fan els altres en uns ambients en els quals els que es drogaven pareixien esser més que els altres; també hi compten les escapades de situacions personals i moltes altres qüestions. Però sobretot les ganes de provar-ho, induït pels altres, per integrar-se en el grup i estar a l'alçada dels amics.

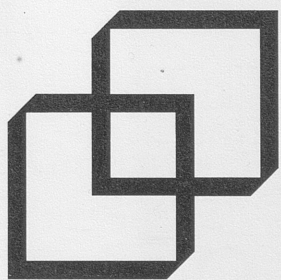
Vaig intentar deixar-ho alguna vegada, però mai de manera seriosa fins que vaig estar totalment amb l'aigua al coll. És en aquest moment que fas el plantejament de tirar-te de cap i acabar d'una vegada o de treure-ho tot a fora. Vaig anar

ademanar ajuda a Sanitat i la metgesa va suggerir-me que provàs el Projecte home. Vaig començar el setembre del 89 i fins ara, sense interrupcions. Segurament ja hauria acabat el procés de reinserció si no fos perquè estic pagant una condemna de la justícia. He tengut molts de problemes judicials que m'han allargat l'estada al Projecte home. Normalment, el procés de rehabilitació i reinserció sol durar dos o tres anys, jo ja en duc més de tres per mor d'aquesta circumstància que he comentat.

EL PRIMER CLIENT DE PAU CATALA

ONA - Tu, Lluís, vares esser la primera persona que va anar a tocar les portes del Projecte home a Mallorca.

Lluís - Sí. Vaig acudir el primer dia que obriren. M'he sentit molt identificat amb això que ha dit en Toni, perquè els motius

FUNDESCOOP

FUNDESCOOP

TÉCNICAS ESPECIALIZADAS DE GESTIÓN

para Cooperativas y Pymes

PROGRAMA 1992-1993

A. GESTIÓN COOPERATIVA (CURSO BÁSICO)

100 horas. Nivel formativo: 1.

B. GESTIÓN COOPERATIVA.

200 horas. Nivel formativo: 1,2,4.

C. TÉCNICAS EMPRESARIALES COOPERATIVAS

240 horas. Nivel formativo: 1,2,3,4.

D. AGENTES DE DESARROLLO COOPERATIVO

400 horas. Nivel formativo: 1,2,3.

E. GESTIÓN DE PYMES

600 horas. Nivel formativo: 3,4.

F. FORMACIÓN DE FORMADORES EN TÉCNICAS EMPRESARIALES

800 horas. Nivel formativo: 1,2,3.

G. EMPRESAS AGROALIMENTARIAS

800 horas. Nivel formativo: 1,2,3,4.

H. GESTIÓN DEL IMPACTO MEDIOAMBIENTAL

1.600 horas. Nivel formativo: 3.

I. PREPARACIÓN DE LAS PYMES PARA EL MERCADO ÚNICO (taller de empresas)

800 horas + Asesoría Directa.
Nivel formativo: 4.

DELEGACIONES:

ANDALUCÍA: C. García Lovera, 7, 1º. Tel. (957) 47 47 06. 14002-Córdoba.

ARAGÓN, LA RIOJA Y NAVARRA: C. De la Ermita, 14, 1º A. Tel. (948) 23 79 11. 31600-Burlada (Navarra).

ASTURIAS Y CANTABRIA: C. Marqués de San Esteban, 65, entlo. dcha. Tel. (98) 535 03 57. 33206-Gijón (Asturias).

BALEARES: C. San Miguel, 68 A. 5º. Tel. (971) 72 72 58. 07002-Palma de Mallorca.

CANARIAS: C. Tomás Morales, 46, 3º izda. Tel. (928) 37 30 45. 35003-Las Palmas.

CASTILLA Y LEÓN: C. Veinte de Febrero, 7, 1 D. Tel. (983) 35 06 11. 47001-Valladolid.

CASTILLA-LA MANCHA: C. Marqués de Mendigorría, 14. Tel. (925) 25 22 58. 45003-Toledo.

COMUNIDAD VALENCIANA: C. Convento de Santa Clara, 10, 9º. Tel. (96) 352 92 65. 46002-Valencia.

EXTREMADURA: C. Zurbarán, 15, 1º izda. Tel. (924) 22 48 01. 06002-Badajoz.

GALICIA: C. La Rosa, 34, 2º. Tel. (981) 59 62 32. 15701-Santiago de Compostela.

MADRID: C. San Bernardo, 8, 2º izda. Tel. (91) 522 91 10. 28015-Madrid.

MURCIA: C. Sta. Quiteria, 5. Tel. (968) 23 80 54. 30001-Murcia.

SEDE CENTRAL: C. San Bernardo, 20, 5º. Tel. (91) 522 31 55. 28015-Madrid.

DESTINATARIOS:

NIVEL 1:

Parados de larga duración y
jóvenes en busca del primer
empleo.

NIVEL 2:

Técnicos Medios.

NIVEL 3:

Licenciados Superiores.

NIVEL 4:

Profesionales y Gestores.

que m'abocaren al món de la droga no són definibles clarament, ni tampoc no m'importa definir-los; hi ha moltes circumstàncies. Però puc dir-te que la situació, en aquest món, arriba a fer-se irresistible, no hi ha ningú que ho pugui aguantar, els problemes t'arriben de per tots els costats i arriba un moment que ja no saps on has de posar-te i allò que era una il·lusió és un desastre en molt poc temps. Arriba un moment que dius: “aaaah, que faig, jo?”

ONA - I quan dius “basta”, quin és el problema que més et pesa?

Lluís - El problema de salut va esser important i, per un altre costat, començava a tocar problemes judicials i tenir uns mals afers, perquè amb la qüestió econòmica navegues així com pots: ningú no és pur. Ara, quan vaig començar a veure el poc futur que tenia, quan vaig començar a topar-me amb la policia i amb aquesta història judicial ja en vaig tenir prou. També havia tengut esglais grossos, havia estat a punt de quedar-hi per culpa d'un accident de cotxe que vaig tenir a causa de les drogues.

ONA - I tu també consumies de tot.

Lluís - Sí. Jo, aquesta gent que diu que un porro no és res... hi contrast la meua experiència: un porro no és res, però per què el fumes? per què el necessites? I comences per un porret i acabes que...

Quan vaig començar el programa terapèutic del Projecte home ja feia vuit anys que consumia heroïna; i no consumia res més, ni alcohol, ni porros, ni res.

ONA - I tu, Joan?

Joan - Ben igual que els meus companys, vaig ficar-me en el món de la droga perquè tenia una sèrie de mites de la meua joventut que havien estat tots drogaaddictes o morts de sobredosi: cantants de música... I tot el meu cercle d'amistats es movia en aquest ambient. Jo, per no sentir-me diferent, m'hi vaig ficar. Vaig començar amb l'alcohol, com tothom, i als tretze o catorze anys ja passava gateres de cap de setmana. Després varen esser els porros, tripis, amfetes, fins que m'oferiren l'heroïna, i vaig estar-hi deu anys, amb l'heroïna. No varen esser deu anys continus, dins d'aquests deu anys vaig intentar deixar-ho, em vaig casar, vaig tenir un fill... En principi, la meua dona també estava enganxada a l'heroïna, però quan va quedar embarassada la va deixar de consumir. Jo no vaig poder deixar-ho. Em picava d'amagat però no podia amagar res perquè era evident. En tres anys el matrimoni va quedar destrossat, la dona i el fill em deixaren i això va induir-me a augmentar més el meu consum. No ho sé. Tot eren problemes, problemes, problemes, i com més problemes tenia més necessitat tenia de picar-me, m'entens?

“LA MEVA SOLEDAT ERA TOTAL I ABSOLUTA”

ONA - I durant aquests deu anys de consumir heroïna, com era la teua vida?

Joan - La feina ja estava a punt de perdre-la, ja no tenia cap amic ni un, la meua soledat era total i absoluta, era al carrer, no tenia ni família, ni pares ni germans, ni ningú. Era tot sol i sabia que m'ho havia cercat jo, això. A part que m'interessava no tenir ningú que em fes els comptes. En certa manera, el moment de decidir-me a deixar a la droga no va ser el moment de venir al Projecte home. Jo vaig venir-hi

per posar un altre parèntesi en aquesta manera de viure.

ONA - No estaves decidit.

Joan - No, perquè jo no em tenia gens d'estimació a mi mateix, ni tenia cap motiu per lluitar en la vida. Trobava que res no valia la pena, que jo mateix no valia la pena.

ONA - I quan trobares que valies la pena?

Joan - Buf! Després de molts de mesos de seguir el programa. Home! Jo veia que continuava, que cada matí hi anava, que em sentia bé, que ja no tenia la síndrome d'abstinència, que tenia un altre pic la confiança de la família, que tenia tres o quatre amics que venien amb mi, que em divertia, que reia, que no consumia, que començava a confiar en mi mateix. Hi ha gent que ve al programa decidida a deixar la droga, en el meu cas va haver de passar molt de temps.

ONA - Has dit que començares a drogar-te per mor dels amics, però també has dit que la droga és la soledat.

Joan - Perquè amb la droga passes per damunt de tot. Per damunt del teu amic, de ta mare, de tu mateix... L'únic que importa és la droga. Ni tan sols tu mateix no t'importes, arribes a fer atemptats contra la teua pròpia salut.

Lluís - Moltes de vegades, en aquest món, tenir un amic és un empenyo...

“TROBAR UN AMIC ERA UNA PUTADA”

ONA - Perquè et fa els comptes.

Lluís - Ca! Perquè si tu en tens dos per a tu i tens un amic només en tens un. Molts de pics la cerques tu, la soledat. Jo me'n record. Trobar un amic era una putada, feies de no veure'l perquè a ningú no li sobra res. I així un dia i un altre fins que arribes a fer-te aquestes coses a tu mateix.

Toni - Com més ficat estàs en la droga, menys vincles tens. En fuigs, dels teus, o els vas a fotre i fora manies!

ONA - Joan, has dit que vares viure una època de quasi admiració per la mort de sobredosi. Aquesta cultura de la droga avui no la veig tan estesa, però les tendències autodestructives encara hi són: hi ha molts d'al.lots que consumeixen les noves drogues “de disseny” i la cocaïna circula a voler. ¿Com veis les diferències entre l'ambient que vàreu viure vosaltres quan teníeu catorze anys i l'ambient que viuen ara els joves d'aquesta edat?

Lluís - Jo ho veig molt diferent. Jo som d'un poblet petit, el Port de Pollença, i ja no hi veig allò que hi veia. A l'inrevés: veig a la gent jove molt distinta. Veig uns al.lots fets uns bergants, que em treuen un pam d'alts, més tirats cap a l'esport, les acampades i les excursions. Segur que n'hi ha més d'un que surt algun dissabte i agafa una tórtora que l'han d'acompanyar a ca seva, però veig un altre ambient - no em demanis si millor o pitjor - però ja no hi ha aquella devoció per En Hendrix, En Marley i tot aquest personal. Ara, la gent funciona d'una altra manera.

Toni - Jo veig que les institucions han creat molta de consciència, sobre aquest tema, han fet moltes de campanyes i molta de propaganda per posar en coneixement de la gent el

mal que fa la droga. Nosaltres, fa deu anys teníem informació, sabíem que la droga feia mal, però ara hi ha un autèntic bombardeig en contra.

La part negativa és que els punts de venda de droga s'han multiplicat per deu.

ONA - ¿I la multiplicació dels punts de venda de droga serveix per a crear més rebuig contra el tràfic o per fer més fàcil l'accés de la gent a aquestes substàncies?

Toni - El problema el veig als barris pobres. Ja és clar que la droga no té classe social, però als barris pobres encara s'admira molt el delinqüent, delinquir és una forma de vida i la facilitat d'accés a la droga, en aquest ambient, és terrible.

ONA - Tots vosaltres vàreu esset addictes a l'heroïna, aquesta droga de barri pobre...

Toni - No! Molta de gent humil ha caigut en l'heroïna, però aquesta droga no fa categories: mon pare és militar i hi he caigut, com hi ha caigut molta de gent de casa bona.

"EN HENDRIX, EN MARLEY, TOT AQUEST PERSONAL"

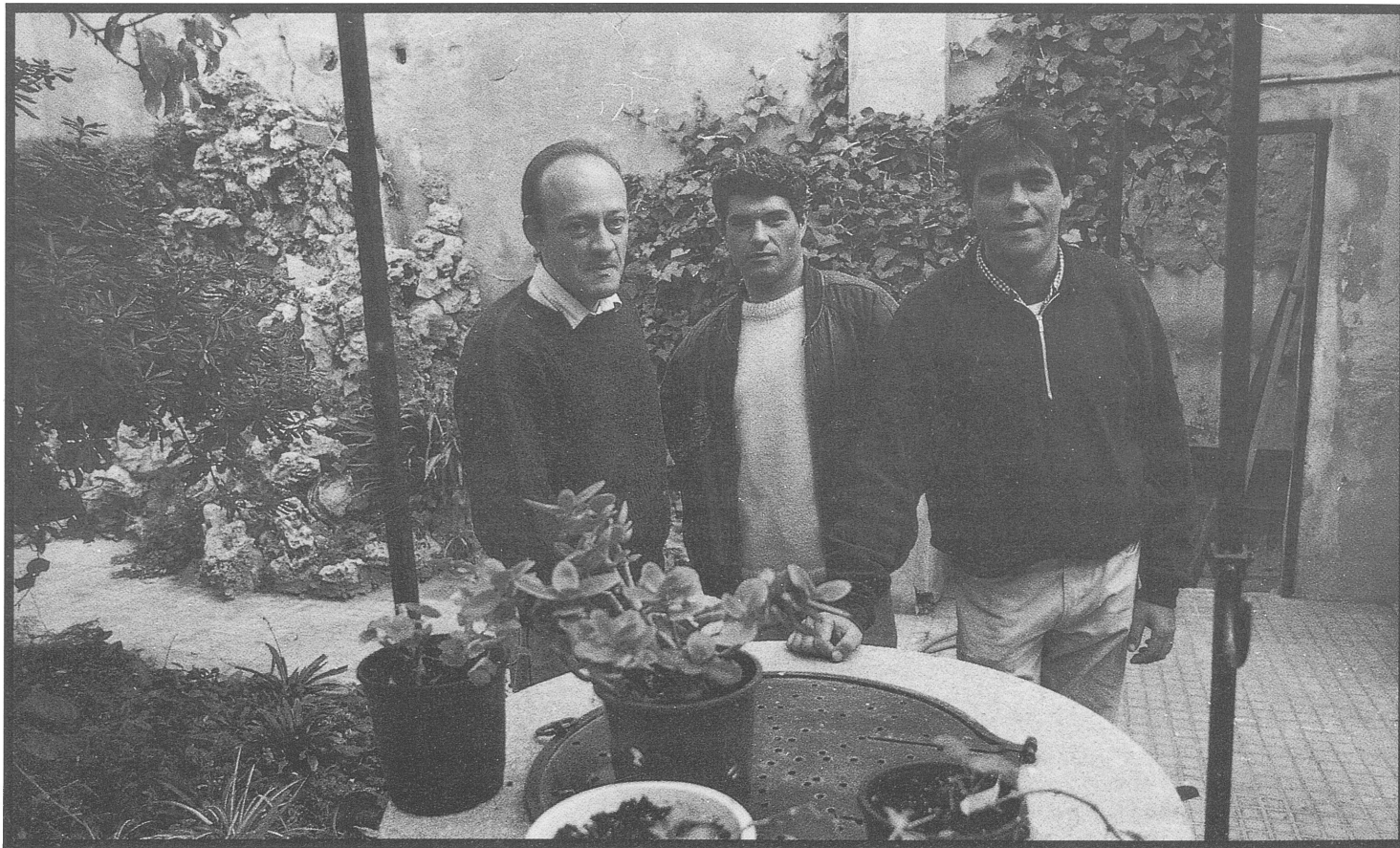
Joan - És evident que ara l'ambient és molt diferent al que hi havia quan nosaltres començàrem, però en això hi ha un factor decisiu que és la moda. I ara està de moda lluir la musculatura, fer windsurf i fer-se un bourbon o un tirito de cocaïna en comptes de picar-se heroïna. Drogaaddictes n'hi ha, malgrat les campanyes d'informació, la droga continua funcionant al carrer, però ara la moda ha imposat la cocaïna.

ONA - En el teu temps el model era la persona que acabava morta de sobredosi, i ara en canvi...

Joan - És perquè tu deies "mira aquest element, quina lluita social! Passa de tot i no hi ha ningú que el faci passar per lloc estret perquè es desvia tot d'una. Passa de regles i normes" i tu eres jove, veies allò i...

ONA - ... allò rompia...

Joan - ...allò rompia.

ONA - Però tenc la impressió que, avui en dia, la gent que comença amb l'heroïna prové d'aquests ambients més sòrdids.

Lluís - No, el que passa és que en aquests ambients la droga es fa notar. Un ionki amb un pare milionari va ben arreglat i passa quasi desapercebut, en canvi un jove delinqüent comença a sortir pels diaris i a passar per la presó i, en definitiva, es fa notar. El ionki ric estarà demacrat, però va ben vestit: no ha d'anar a robar ni freqüentar mals ambients.

Lluís - Amb el temps la gent canvia de mentalitat i muda el seu punt de referència. Ara la moda són les dues retxetes i els xupitos explosius.

ONA - Ja deus conèixer gent que comença a patir els efectes de les dues retxetes i el xupito. Són molt diferents de vosaltres, els cocaïnòmans?

Lluís - No me n'entenc massa, però puc dir-te la meva opinió. Jo ho veig bastant més complicat, això d'ara. L'important de

l'heroïna és la destrossa a nivel físic. En un espai molt curt de temps quedés fet un passerell, amb els ossos i la pell. La teva família i les teves amistats et veuen venir de quatre quilòmetres enfora, entres onsevulla i no és necessari que siguin massa espavilats per què diguin "va ben arreglat, aquest". I això t'impacta fort. En canvi, la cocaïna, no.

ONA - Al contrari.

Lluís - Al contrari! Ets un element simpaticot, espavilat. I quan un drogaaddicte es decideix a fer alguna és perquè té un problema ben gros.

ONA - Policia o salut.

Lluís - Cadascú té el seu, però amb la cocaïna pens que és més difícil que arribi aquest moment.

Toni - Té més poca consciència d'esser un drogaaddicte.

ONA - I aquí, al Projecte home, ja teniu acollits cocaïnòmans que hagin decidit deixar-ho.

Lluís - Sí, i començam a notar que el perfil del drogaaddicte està canviant. Hi hauria persones més qualificades que jo per comentar-ho. Jo encara no tenc contacte directe amb cocaïnòmans perquè estic fent feina a la darrera fase, la de reinserció, i aquesta gent encara comença la primera fase, de rehabilitació, a l'acollida. I a l'acollida comença a arribar-hi gent jove, gent que no ha tocat l'heroïna, i ja veurem quina sortida tendran perquè el problema de fons és el mateix, el problema no és la substància que consumeixes sinó la necessitat i els motius de consumir-la.

"UNA ESCOLA DE VIURE"

ONA - Com heu viscut el procés de rehabilitació?

Lluís - El procés de rehabilitació, vist des de la meua mentalitat d'ara és, simplement, una escola de viure, com un metge que per aprendre medicina ha d'anar a la universitat nosaltres havíem d'anar a l'escola de viure: "aprendre a viure, muchacho, perquè fins ara has anat de cul".

ONA - I això què vol dir?

Lluís - Quan arribes no coneixes de tu més que el teu nom, no distingeixes un sentiment d'un pensament, has deixat de banda valors importants que donen poc plaer però que donen satisfacció. I tot això és el que has de recuperar, poc a poc i amb bones perquè no hi ha ningú que t'ho inculqui en dos dies. Per ventura comencen per la imposició, però arriba el moment que cadascú va fent les coses per si mateix.

ONA - I heu tingut cap recaiguda, heu pensat mai deixar-ho?

Toni - Moltes vegades, perquè això que diu en Lluís és molt dur, i hi ha moments que dius "me'n vaig, per estar així puc estar com abans". Et refredes molt, però les decisions es consoliden a mesura que el procés avança. Sempre hi ha persones que recauen, però els que ho tenen clar no ho deixen perquè aquí, al Projecte home, t'ensenyen a afrontar els problemes i no amagar el cap, com els estruços, per tornar a la droga.

Lluís - És dur, però moments difícils n'hi ha a la vida de qualsevol persona. Jo vaig començar a fer el programa als vint-i-tres anys i des dels quinze havia estat off side. En dos anys de rehabilitació has d'afrontar totes les coses que la gent afronta entre els quinze i els vint-i-un anys i que sempre has defugit. I això és fotut.

ONA - I, a part de la reestructuració personal, la recuperació física, com va?

Lluís - La recuperació física són deu dies, passes la síndrome d'abstinència en dos o tres, com qui passa un mal de queixal fort, i en deu dies sense picar-te comences a engreixar i posar-te fort, i encara que curar un fetge escarrinxat ja és una altra història, el teu aspecte físic millora molt ràpidament. Tant de bo que tot fos tan senzill com això.

ONA - I tu, Joan, ja havies intentat deixar la droga abans d'acudir al Projecte home.

Joan - Vaig anar a un psiquiatre, vaig fer tractaments amb medicaments, coses d'aquest tipus, comèdia. El meu procés de reinserció ha tingut molts de problemes a causa de la meua edat. No tenia gens assumida la meua paternitat, no acceptava cap responsabilitat, no havia crescut gens; no volia madurar.

Lluís - Tan bé com viu un infant.

Joan - Pensa. Vaig entrar al programa amb 32 anys, i jo pel meu caràcter no som molt lluitador. El que feia era aclimatar-me a la situació i deixar passar el temps. A més, dins del programa me n'he duit moltes bufatades, quan veia que un al.lot de vint-i-dos anys ja era terapeuta i em donava ordres a mi, que ja en tenia més de trenta i encara era un infant.

ONA - I la reinserció?

Lluís - És que la rehabilitació no és res sense la reinserció, rehabilitar una persona desestructurada no serveix de res si queda fora de la societat. Consider que la rehabilitació és una part de la reinserció: no pots quedar a ca teua tancat, tothom necessita feina per menjar, amistats i relació amb el món.

Toni - La reinserció és posar en pràctica allò que has après, la manera de viure. Per a mi la reinserció social ha estat la part més satisfactòria i la més difícil perquè vaig partir de zero, sense amics, sense un entorn, sense res. I la satisfacció ha estat total.

INVENTAR EL MÓN DE BELL NOU

ONA - I com et fabriques un món des del no-res?

Toni - Mostrant amb les mans el que hi ha. Demostrant que ets una persona nova, tu encara noms Toni, però per dins ets una persona totalment diferent. I això és una oferta que fas als altres.

Jo vaig partir amb molta de por, perquè a Can Picafort hi havia fet de tot i molt i els amics de tota la vida deien "això és en Toni: un delinqüent i un cabró". Costa molt donar la cara i assumir allò que sempre has amagat, però la gent, encara que potser que hi hagi reticències, es queda amb els fets. Hi pot haver el típic subjecte que encara et veu com un drogaaddicte, però els fets solen canviar la visió de la gent.

Lluís - A mi m'han ajudat molt, jo no puc dir que la gent no m'hagi ajudat. Tota la gent que he anat recuperant, els amics de la infància que havia perdut, una gent que havies passat a considerar els beneïts del poble, perquè el llest ets tu, voles alt... correr món... no t'han d'ensenyar res... amb el programa toques a terra i dius "aquí jo som l'únic beneït" i en veure els vells amics dius "beneït? aquest ja té la vida resolta". Recuperar la teva gent, reintroduir-te en el teu entorn és necessari. I jo he trobat facilitats, la gent ha estat contenta que jo tornàs. Ho dic personalment, perquè sé que hi ha hagut persones que han trobat dificultats i rebuig, però no ha estat el meu cas.

Joan - A mi la reinserció és la part que m'ha costat més pena. Quan vaig acabar la rehabilitació estava tot sol, no tenia res i a l'hora de recobrar el contacte amb la societat tenia una porada al rebuig de la gent. Poc a poc he trobat amics, he tornat a la meva feina d'abans i no he tengut moltes situacions desagradables. I encara que hi ha hagut gent que m'ha fet un mal fet o m'ha mirat amb mala cara, hi ha hagut companys amb els quals tenc una bona amistat. La feina ha estat l'únic vincle amb la meua vida anterior.

La reinserció m'ha duit moltes satisfaccions: jo havia tengut un fracàs a l'hora de crear una família i ara estic amb una al.lota, he recuperat l'experiència de viure en parella, cosa que mai m'hauria imaginat, i ara ho torn viure des del principi. És molt hermós.

Lluís - La reinserció és dura. En els moments crítics dius "i ara he de passar tot aquest temporal?" Però quan comences a veure els fruits és quan veus que passa a passa tornes al món i, sobretot, que passes gust d'estar-hi. I coses com anar a prendre una coca-cola amb un amic, o anar a pescar amb ton pare i un cosí, les disfrutes, cosa impensable fa un parell d'anys quan trobaves que això era cosa de purets. I això són cent cavalls de força. A mesura que acumules experiències positives, gratificants, veus que a la balança hi pesa més tot això d'ara que tot allò d'abans. De tot d'una peses més les pors, però a mesura que passa el temps comencen a pesar més les satisfaccions. Ara mateix, jo no sé que és la felicitat "en si", però no canviï la meua vida d'ara per res.

UN MÓN PLE DE COSETES

Toni - Et basten coses petites per trobar-te bé, coses molt simples: una feina ben feta, una coca-cola amb un amic, cinc minuts. Hi ha tantes cosetes que, quan vas a dormir et fan dir "quin dia que he passat avui" que és impensable canviar aquesta vida per allò d'abans.

ONA - Tenc la impressió que ara viviu la vida amb més intensitat de l'habitual, que apreciau més les coses. És com allò de la salut, que només s'aprecia quan s'ha perduda.

Toni - Has de tenir en compte que nosaltres hem passat per un món negre en el qual tot quedava subordinat a aconseguir la droga. Passaven mil coses per la nostra vida que no vèiem: anar a pescar... no! nosaltres teníem altres coses que fer, no podíem perdre un matí per anar a pescar, havíem d'aconseguir una dosi. Durant deu anys no hem tengut unes coses molt corrents, unes coses que ara hem recuperat i a les quals ara don molta d'importància.

Lluís - Una línia de feina del programa terapèutic és viure a fons cada moment, apreciar les coses petites, la relació entre

esforç i satisfacció, saber disfrutar d'aquestes coses: en això el programa ajudaria a qualsevol persona.

Pens que el programa és una gran sort i quan m'atur a pensar com vaig arribar-hi veig que el meu cas ja és la sort total: un dia estava destrossat a ca nostra, fet una merda i sense un punyetero cèntim, acabava de sortir per allà la policia perquè no sé quina història hi havia hagut. Ahhh! Saps que et dic? Que vaig encendre la televisió i vaig veure en Tomeu Català... - ha! ha! ha!

Lluís - ... que deia (imitant el to de la televisió) "tots els que vulguin, a partir de dia 31 d'agost al carrer tal..." I jo vaig dir "redéu aquest" I així el vaig conèixer, això sí que és una sort! - ha! ha!

Lluís - Jo som casat, la meua dona també estava enganxada i també ha fet el programa.

LA CORRETJA DEL MESTRE

ONA - ¿I no vos heu sentit mai tractats com a infants? Parl d'aquesta sensació de tornar anar a escola, de sentir-se manipulat, d'estar envoltat de gent que et fa massa els comptes. L'heu tenguda, aquesta sensació d'estar dins un programa? La paraula ja és prou horrible.

Toni - Quan tens fumera i algú et diu "no fumis, que et fots la salut" això ja ho saps, però fumes i penses "a mi aquest m'ha de dir..." Ara, quan ho has superat dones les gràcies i dius "caram! si aquesta estirada d'orelles no me l'haguessin pegada quan era hora, ara on seria?"

Lluís - De tot d'una funciones gràcies a les imposicions. Comences amb imposicions simples i acabes fent tot sol les coses complicades perquè tens la necessitat de fer-les. Si el programa no fos impositiu, si no et marcàs les pautes de conducta no arribaries a fer res mai. Per alguna banda has de començar.

Joan - A més, arriba un moment que quan no les tens, les enyores. Però tens allò que has après i allò del programa que ja has interioritzat. Ara encara cerc consells, ja no em fan els comptes els del programa però deix que me'ls facin la gent que m'estima.

ONA - Lluís, dins del programa de reinserció, hi ha molts de problemes per trobar feina? Supòs que treballau amb gent que ha perdut la seva joventut, que de vegades no està qualificada professionalment i que deu patir situacions de rebuig en alguns ambients que vos marquen amb l'estigma del "delinqüent-drogaaddicte".

Lluís - Problemes de feina n'hi ha com n'hi pugui haver per tot. Perquè la reinserció va tira-tira, és un procés progressiu i lent, com una cordella que l'estires poc a poc: comences a establir relacions amb la família i amb uns cercles d'amistat. Després comences a introduir-te en el món de la feina i realment trobes dificultats. Hi ha persones que sí, tenen dificultats perquè són conegudes, però no diria que això sigui un problema general, hi ha molts de llocs on no et coneixen i, a més, jo faig el mateix aspecte que tu. Ningú no ho diria, que nosaltres hàgim estat addictes a l'heroïna.

TROBAR FEINA: LA GRAN AVENTURA

Joan - Hi ha llocs on t'agafen precisament perquè et coneixen i

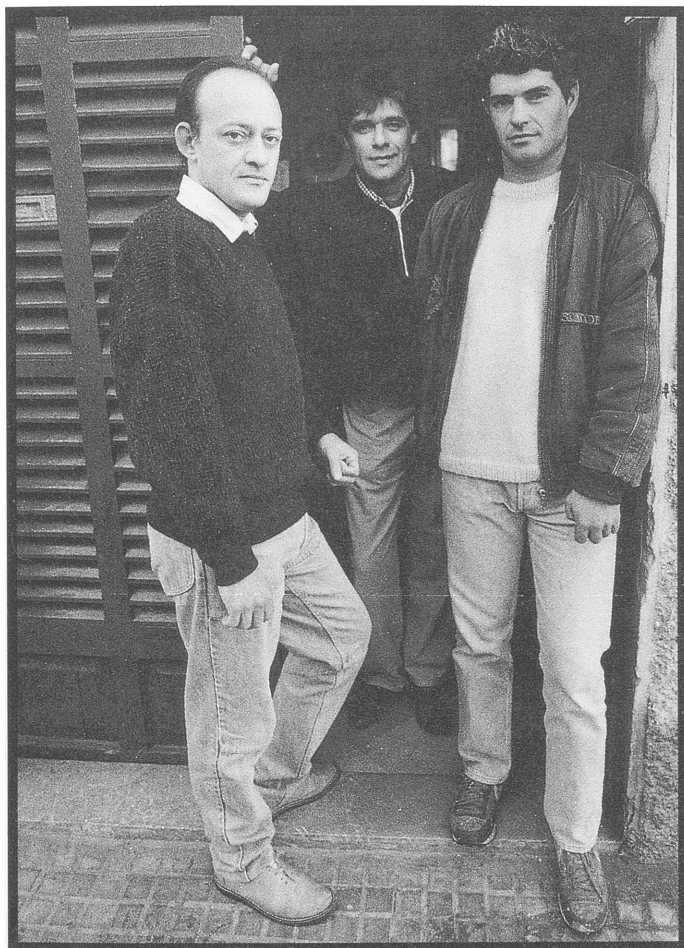
confien en el canvi que has fet.

ONA - I el Projecte home com vos ajuda a cercar feina?

Lluís - La feina la cercam nosaltres, no el programa. Ets tu mateix que passes sis o set hores pel món cercant feina i rebent moltes negatives, però no perquè siguis un drogaaddicte sinó perquè no hi ha feina i de cada vegada va pitjor. Aquesta és una situació angoixant, és dur rebre un no darrera un altre, i això va sumat a la por al rebuig. El programa t'ajuda a superar l'angoixa que pateixes, i et fa costat, però ets tu que cerques la feina.

ONA - I mentrestant, de què viviu?

Toni - D'entrada el programa et resol les necessitats bàsiques. Durant la fase de reinserció menges i dorms al programa. A més hi ha un sistema de préstecs per a què puguis disposar de

doblers: la teva família o el programa te deixen uns doblers que et compromets a tornar quan trobis feina. Són uns doblers necessaris, per agafar un bus o fer una coca-cola... Per recuperar la relació amb altres persones has de dur un duro a la butxaca perquè no pots anar sempre de gorra...
- ha. ha! ha!

Toni - ... perquè et fa sentir molt malament.

ONA - I segur que així no t'integres.

Lluís - T'envien a filar en dos dies.

"EL PROGRAMA NO POT SER UNA PRESÓ SUBSTITUTÒRIA"

ONA - Tu tens condemnes pendents per delictes comesos temps enrere.

Toni - Poques.

ONA - Com està la relació amb les autoritats judicials? Honestament, com trobau que duu l'estat aquest tema?

Toni - L'estat fa poca cosa, per ventura preparen lleis per millorar la situació actual, però ara tot depèn de la sensibilitat del jutge concret que duu cada cas. A nivell d'indults també pot fer-se alguna cosa, però l'estat encara no ha creat cap llei per afrontar el problema. Per ventura amb la reforma del Codi penal...

Fins ara tot està en mans de la bona voluntat de jutges i fiscals que confien en la solidesa del Projecte home com a instrument de rehabilitació. Tot i això, fa alguns mesos, quan ja feia un any que dormia a ca meva, vaig haver d'entrar un mes a la presó, però prest em varen treure i han arribat a acords per aconseguir-me el tercer grau, que ara estic pagant aquí, al Projecte home.

Lluís - Estic d'acord amb en Toni. No conec la política legislativa i judicial de l'estat, però aquí els jutges, els fiscals i els treballadors socials dels jutjats de Palma, Inca o Manacor ens donen una bona mà. Ells saben que és ridícul enviar a la presó una persona en vies de reinserció, perquè allà s'hi enterra qualsevol.

Si l'any 1992 et surt una condemna del 1985 tenen en compte tot el que t'ha passat, tot allò que has fet, la manera com has canviat? Al Govern no sé com ho tenen en compte, però la justícia d'aquí pens que és bona. I no dic que el programa hagi de ser una presó substitutòria ni un amagatall de delinqüents, no hi estaria d'acord.

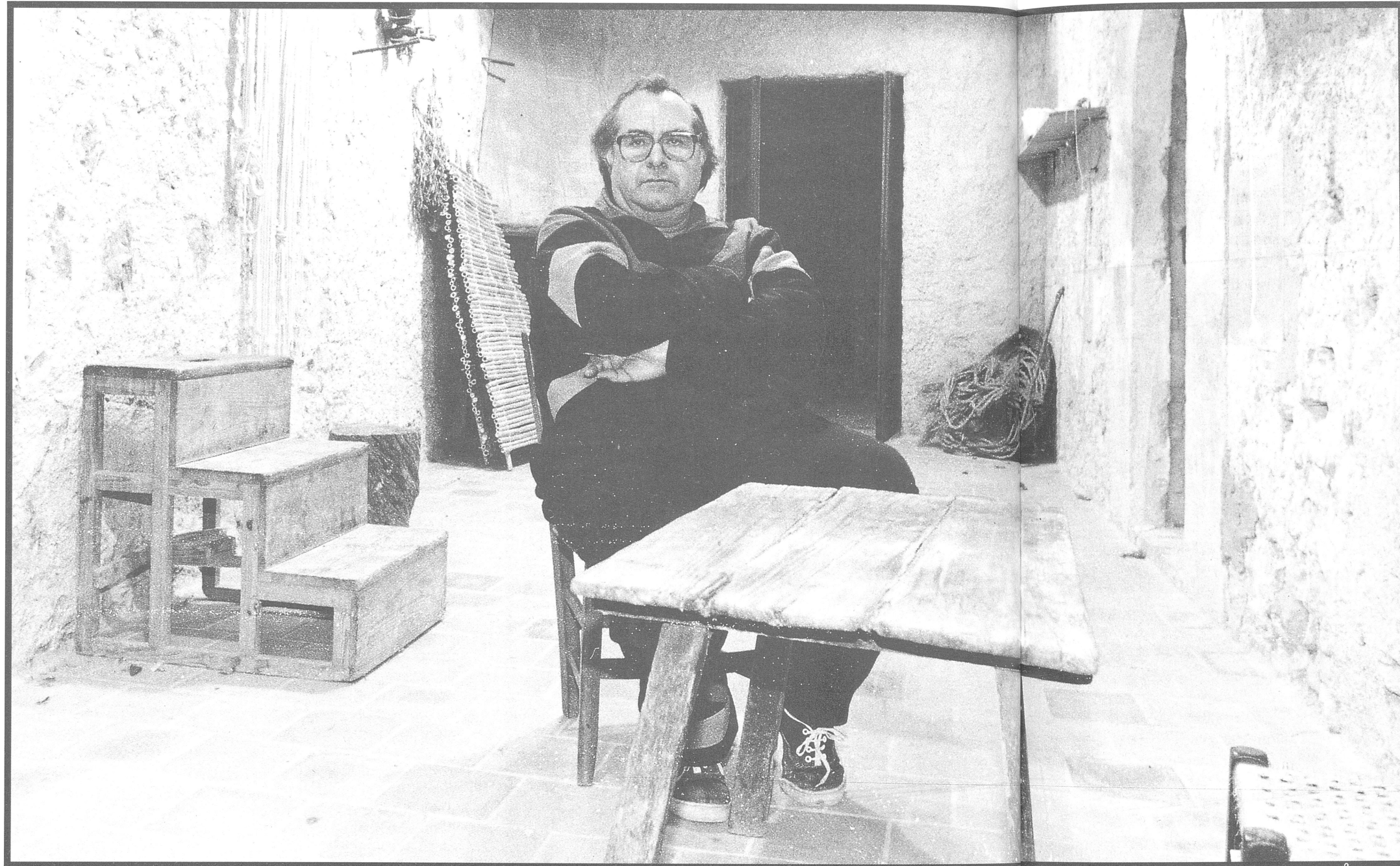
És difícil tocar aquest tema a nivell general, però quan el toques a nivell particular veus que ens estan donant una mà.

Toni - A això hi ajuda la seriositat que ha tengut el programa, si algú que hi és gràcies a un acord amb el jutge ens deixa, tot d'una ho comuniquen a la justícia. Allò que no poden fer és perjudicar tothom per tapar-ne un que no compleix, a part que enganar els jutges i anar amb mentides va contra la filosofia del Projecte.

ONA - Ara és candent el cas d'una persona que ha hagut d'ingressar en presó per un delictes comès fa deu anys i ja havia refet la seva vida. Els indults poden ésser una solució al vostre problema?

Toni - Més que demanar indults, allò que la gent del Projecte procura és cercar arrests substitutoris i facilitats per aconseguir el tercer grau. És el meu cas, jo faig feina però cada vespre vaig a dormir a reinserció per complir així la meua condemna.

La conversa va continuar encara durant mitja hora, parlàrem de la necessitat de reformar el Codi penal per adequar-lo a la realitat i enterrar una legislació decimonònica - "unes lleis monolítiques" va dir en Joan - incapaç de respondre als problemes actuals. Parlàrem de la SIDA. Parlàrem de la major informació que els pares dels anys noranta tenen sobre la droga, ara detecten més prest el problema dels seus fills i l'assumeixen més prest. "La droga - deia Lino Salas- és un episodi".

La marginació entesa com una bella art

Entrevista a Jaume Santandreu

per Josep J. Rosselló

Fa més de trenta anys que fou ordenat capellà, però mai no ha estat allò que diríem un capellà normal. Quan era vicari a Sa Pobla un destí que sembla que devia ser bàsicament còmode ho va deixar estar per anar-se'n al Perú, de missioner, i acabà creant-hi comunes camperoles. I quan va haver tornat a Mallorca es va aficar de cap en el món de la marginació, que mai no ha abandonat. Tot i que temporalment retirat a la parròquia de Maria, ja ha anunciat la posada en marxa d'un nou cau per als qui més ho necessitin, un acolliment obert les 24 hores del dia, que pugui complementar les institucions actualment existents i pensat especialment per al que Jaume Santandreu anomena nova marginació. En qualsevol cas, és un fet inqüestionable que difícilment es pot parlar de marginació sense que aparegui, d'una o altra manera, el seu nom i la seva personalitat.

- No ha tengut mai la sensació d'esser un tòpic de la marginació a Mallorca, vostè?

- Si aquesta pregunta me l'haguessin fet fa ara quatre anys, sens dubte era un dels meus interrogants. Per això mateix, per comprovar què hi havia de cert en l'afirmació que la seva

pregunta duu implícita, me'n vaig voler desenganxar. No de la marginació, però sí, diguem-ne, de la dedicació oficial a la marginació.

Però ha resultat que la síndrome d'abstinència ha estat més forta ara que fa quatre anys. Veig clarament que estic cridat, abocat al *lumpen*,: record que fa molts anys, quan estava aficat

a La Sapiència, un periodista espanyol em va demanar per què hi era; enfront de les raons molt profundes, humanitàries, evangèliques que, supòs, esperaven que jo donàs, només vaig dir que "faig això perquè em va el rollo". El que he comprovat és que, així, com no puc deixar de tenir una afició a la literatura, que escriure ja no és una cosa que em vengui imposada, això del *lumpen* és una cosa que duc molt dintre i que ha fet que me n'adoni d'una cosa: la dedicació al món marginat pot esser una feina, una obra tècnica, una investigació fins i tot... qualsevol d'aquestes coses; però, per damunt de tot, és una obra d'art, hi has de néixer.

En qualsevol cas, i tornant al que deia del tòpic, jo crec que darrerament la gent pensa molt menys en mi, per això de la marginació; que per a la nova marginació, s'han trobat noves

Jaume Santandreu (Manacor, 1938) cursà estudis en el seminari diocesà i en el col·legi de La Sapiència. Ordenat sacerdot l'any 1960, va esser nomenat vicari de Sa Pobla. Poc temps després marxava con a missioner al Perú, on acabà organitzant comunes de camp. L'any 1970 va treballar en matèria de psicoanàlisi a Madrid. Retornat a Mallorca, féu feina en el ram de l'hosteleria. Amb aquest motiu té contactes amb Comissions Obreres i partits polítics clandestins, en les activitats dels quals col·labora. De 1975 ençà dedica tots els seus esforços a la solució dels problemes de la marginació, havent convertit La Sapiència en un centre d'acolliment de marginats, i participat en la creació de l'Hospital de Nit. Actualment, està destinat a la parròquia de Maria i està a punt de posar en marxa un nou centre d'acolliment. Políticament, va esser candidat del Partit Socialista de Mallorca i actualment milita a Esquerra Republicana de Catalunya, del comité de Mallorca de la qual fou un dels fundadors. Paralel·lament, ha duit endavant una trajectòria literaria que ja ha donat fruit en diversos llibres de poesia i novel·la. L'any 1979 obtingué el Premi Ciutat de Palma de Novel·la.

figures més representatives, com pugui esser el *Projecte Homo*. Som més aviat una figura històrica.

- I no li fa por la possibilitat d'arribar a ser un professional de la marginació?

- Quan vaig veure que jo cobrava com els altres, que tenia un sou i una feina segura, vaig deixar l'Hospital de Nit, que ja

estava organitzat i suposava aquesta seguretat que em va fer por. Havia arribat un moment en què ja podia viure dels pobres...

- *I no li va agradar.*

- No em va agradar, efectivament. Vaig esperar. Ara torn estar a zero.

- *Escolti, i a més de perquè a vostè li va el rollo, quines altres raons el dugueren a dedicar-se a la problemàtica d'ela marginació?*

- Quan vaig tornar del Perú, mai per mai no hauria pensat que a Mallorca hi havia marginats. I hi eren, però estaven tan disfressats que ni ells mateixos ho sabien; el descobriment dels marginats a Mallorca és un descobriment que jo he viscut de prop, en primera línia.

Jo vaig arribar del Perú ara fa vint-i-cinc anys exactament. Record que el darrer que vaig fer allà va esser un funeral pel *Che Guevara* i, és clar, tornava amb aquesta idea, diguem-ne, revolucionària: una idea de canvi, de democràcia. Un cop arribats aquí, ens vam demanar on era el Perú de Mallorca i conclaguèrem que havia de ser al món del treball i, concretament, en els hotels. Va esser així com va aparèixer allò que en deien, potser una mica romànticament, els "curas obreros". Erem en Ferran Bonnín, en Paco Obrador, en Carmel Bonnín, na Sinfo García, etc. Per part meva, hi havia un desafiament personal: als 19 anys m'havia aficat al seminari, i volia saber que en cas de no esser capellà, m'hauria sabut guanyar la vida d'una altra manera.

Dins el moviment obrer encara era viu en Franco vam posar en marxa els acolliments on, sota l'aixopluc de *Cáritas*, van néixer Comissions Obreres...

- *Però això no és exactament marginació. Vostè em parla de l'inici del sindicalisme democràtic a la Mallorca de finals del franquisme...*

- Els marginats convivia amb la lluita obrera, sense que ens adonàssim. És a dir, en el ventre dels hotels hi havia els marginats; però eren uns marginats que, com que encara donaven un profit al sistema, eren tolerats. I és que el marginat d'avui, que no trobarà feina de cap de les maneres, aleshores en trobava. No només una feina, sinó també un llit i un plat de menjar.

Resumesc. Abans del *boom* de l'hosteleria, en el món de la pagesia no hi havia marginats, perquè estaven integrats i tenien feina a la possessió: eren els pastors, els porquers... tenien un lloc i un paper. En el món de l'hosteleria és on es va congriar la marginació; potser és el gran preu que vam haver de pagar a Fraga Irribarne. Era una marginació dissimulada, perquè eren alcohòlics, acomiadats, però encara trobaven sempre una altra feina; ho gastaven tot, però encara trobaven un lloc per dormir i on menjar, tot i que fos de deixalles.

Aleshores, nosaltres encara ens pensàvem que ells eren obrers.

- *Degué esser llavors quan va arribar la crisi...*

- I tant. Els marginats són els primer que cauen, es queden

sense feina. Però nosaltres encara no els havíem advertit i els anomenàvem aturats. Una altra equivocació. Perquè aleshores - estam parlant de fa setze o disset anys aquesta gent és la que, en quedar sense feina, automàticament es queden sense llar, sense menjar. I els acolliments, que fins aleshores només coneixia el món obrer, esdevenen refugis per a aturats. Llavors va esser un menjador, llavors una pensió... I quan no va bastar, anàrem al bisbe i li demanàrem La Sapiència, que estava buida.

Arran de tot allò amb la tancada a Sant Francesc, la consecució de llocs de feina amb la Diputació Provincial -va ser quan ens adonàrem que no estàvem tractant simplement amb aturats, sinó amb marginats.

- *Com a conseqüència d'aquella vaga de fam a Sant Francesc, però, vostès van aconseguir set-cents llocs de feina.*

- Si però vàrem veure que, dels set-cents llocs de feina, al cap de cinc anys no n'hi havia ni cinquanta que encara treballassin.

- *Per quin motiu?*

- Perquè eren tipus clarament marginats, sobretot alcohòlics, persones incapaces de respondre per elles mateixes, que no sabien ni administrar els pocs doblers que tenien.

Va esser quan vàrem començar a considerar que no basta, fins i tot, donar-los feina, sinó que se'ls ha de donar alguna cosa més, identificant-los com a malalts socials. Era la presa de consciència de la marginació social, fruit de tot un sistema. I allò que el sistema hauria volgut era que haguéssim culpabilitzat el marginat: tu ets un marginat perquè ets un gat, perquè t'has barallat amb la dona, perquè has abandonat la família... Aleshores vam haver de començar a proclamar que el primer gran culpable era el sistema capitalista que generava aquest tipus de marginació, el del marginat social. Aquesta és tota una història de mentalització. La següent passa és considerar que, si realment són uns malalts, no basta donar-los feina, sinó que cal crear una xarxa terapèutica que els oferesqui una possibilitat de tractament com a tals malalts. I així va néixer l'Hospital de Nit, amb aquesta definició hospitalària per destacar aqueixa condició seva de malalts.

- *I amb la perspectiva que donen els anys, es pot parlar de resultats? Vostè creu que n'ha curat alguns, d'aquests malalts socials?*

- Aquesta és la clàssica gran pregunta del capitalisme, dels tècnics. I jo en resistesc a quantificar quin ha estat el resultat. Si com a curació miram els qui hem confegit i tornat al sistema, perquè ens els tornin a rompre, gràcies a Déu puc dir que n'hem curat molts pocs. Tanmateix, el sistema els tornaria a fer malbé.

Així, doncs, els barems per analitzar els resultats de, per exemple, l'Hospital de Nit, s'han de mirar per l'augment de qualitat de vida que realment han experimentat aquests homes. I no sols augment de qualitat, sinó també de llargària: si l'Hospital de Nit no hagués existit, sens dubte aquests homes serien morts.

Per una banda, doncs, hi ha hagut un augment de qualitat de

vida, un augment de consciència i d'autoestimació... És una feina, però, que no es pot quantificar amb malalts curats...

- Com argumentaria, doncs, quina és la finalitat de la seva feina amb els marginats?

- Tot i que vaig estar deu anys a l'Hospital de Nit, la meua intenció mai no va ésser curar aquests homes, sinó oferir-los la possibilitat de ser persones, de viure com a persones. La meua il·lusió, fins i tot, hauria estat que el marginat hagués estat orgullós de la seva condició.

En aquest engranatge, jo estava d'acord amb tot fins que es pronunciava una determinada paraula: reinserció. Jo m'hi he oposat sempre, perquè no crec que un home romput pel sistema pugui tornar a aquesta societat. El que feim nosaltres sempre ens sembla bé, i ho volem fer als de més abaix. El que hauria estat ideal és que el marginat hagués descobert la seva pròpia vida. Però nosaltres -i aquest és el gran defecte- mai no li demanem el que vol, sinó que li oferim el que trobam encertat, i el condicionam amb una situació de xantatge. A ningú no se li pot condicionar el dret a un llit i a un plat calent que deixi, per exemple, de beure. Això no ho feim amb ningú més, amb cap altra situació, ni amb les grans drogues. I a més a més no li demanem com seria feliç, com vol ésser, quina vida vol dur... sinó que li oferim la vida que nosaltres creim que ha de dur... No sé si m'explic...

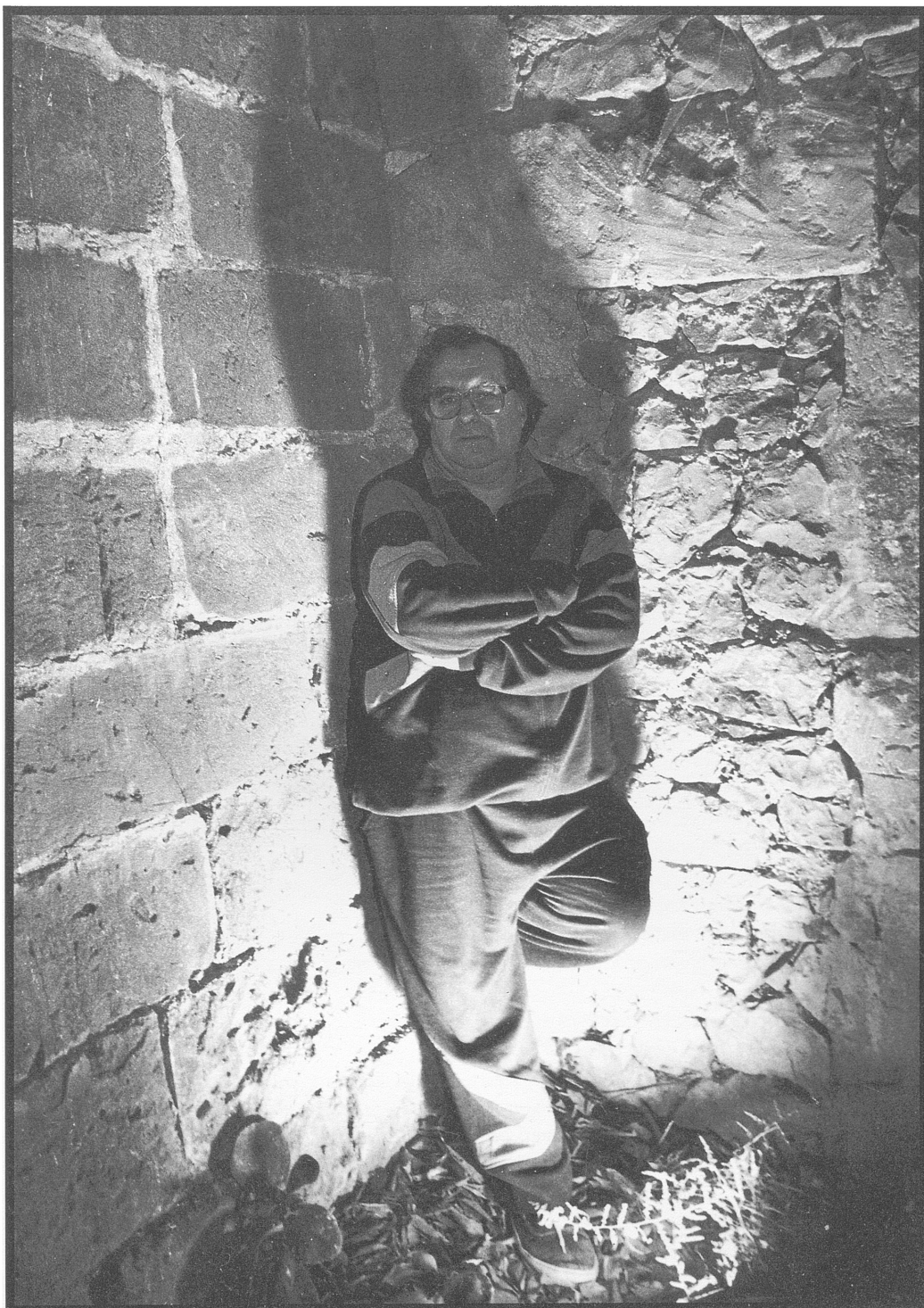
- Sí, vostè s'explica com un llibre obert, però no sé si les seves explicacions són entenedores per a la nostra societat, que acostuma a exigir resultats. Al cap i a la fi, vostè no fa sinó defensar el dret del marginat a ésser-ho...

- I a ésser feliç, éssent-ho. Si ho vol ésser, clar. Devora d'ell, també reivindic, encara que ningú no els fes servir, els sistemes tècnics suficients perquè qui no ho vulgui ésser en pugui sortir. Però mai condicionat. Perquè què és sortir de la marginació? En primer lloc, el marginat és una persona que té dret a fer el que vulgui amb la seva vida, ningú no el pot obligar, llevat que hi hagi una forta raó social. En segon lloc, a la societat li costaria quaranta milions de vegades menys, perquè si tanmateix saps cert que

aquest home no ho deixarà, tot el que gastis amb tècnics més enllà de les possibilitats, són doblers perduts: donar de menjar i jeure a una gent sols no costa res. Però si tu has de justificar la teua ciència, i perquè ets psicòleg, i perquè ets assistent social, o perquè ets metge... has de justificar un sou, enlloc d'inventar una ciència a partir d'aquest home, li apliques la que t'han ensenyat. I et romps el cap tu, i li romps a ell. Són mils de milions gastats sense anar enlloc.

- Abans ha fet esment a una nova marginació...

- Sí, i és el gran problema actual. La marginació ha canviat molt i no sabem en quin grau, no sabem exactament fins on ha

arribat en el teixit ciutadà... Hi ha, emperò, una cosa que sí sabem certa. Posem el cas d'un jove que es pica. Només té dues possibilitats: o morir-se condemnat en el carrer, com un ca. I que a més li possin una multa; o que sigui un sant, que estigui a un projecte, que surti a la televisió dient que és un sant que ha deixat la droga, que vagi a donar un ram de flors a la Reina... No hi ha terme mitjà. O tirat com un ca o enganyant-nos com un sant. Quants drogadictes s'han curat a Mallorca? O sap?

- Jo no, i vostè?

- Jo, sí. Jo crec que cap, per la senzilla raó que hem donat per curats les persones que han complert un procés que nosaltres li hem assenyalat. És a dir, gent que hagi passat un programa n'hi pot haver molta; gent que realment s'hagi desenganxat de per vida, que hagi perdut la gota de la droga, no crec que n'hi hagi cap.

- Entenc que quan parla de nova marginació es refereix, doncs, a la drogadicció, fonamentalment.

- Bé, hi ha la drogadicció, hi ha la SIDA i tot el que comporten de prostitució, de gent jove, que es troben entre mig i mig... Els marginats històrics ja han passat, a mi ja no me preocupen perquè, d'una manera o d'altra, són els *niños bonitos*; els vells de l'Hospital de Nit, que tothom els cuida, o els drogadictes que es sotmeten a un programa. Els altres són joves que s'han quedat sense feina i no en trobaran, però que si van a l'Hospital de Nit els diran que són massa joves, que si van a Can Pere Antoni els diran que tenen dret a estar-hi només un més cada any. Mai no hi havia hagut mai tanta gent dins del *xupanos*; gent de mitja edat, que no vol dir que es droguin, però que no troben feina.

- I d'on surt aquesta nova marginació? Continua essent producte de la crisi econòmica, només?

- L'exigència del sistema cada vegada és més forta, el neocapitalisme es més ferotge, les Universitats són com una boca de metro, que perboquen gent amb títol, gent preparada, i aquesta gent amb menys possibilitats cada cop es quedarà més aïllada. I aquest és un petit grup o un gran grup, no ho sabem: tens els drogadictes que no estan dins cap programa, que són molts; tens tota la gent que es prostitueix -sobretot, al·lotes- per aconseguir la droga, que cada dia són més... Però ningú no sap

on són, ni quants són.

Hi ha un altre grup que són els malalts psíquics en llibertat. A mi em sembla magnífic que la gent no hagi d'estar tancada. Però quan un malalt ha passat pel manicomi i surt, i no té família o la família no el vol, on va? I n'està ple, cada dia més. En el carrer. I els sidosos, on són?, on van?, qui els atén? L'altre dia encara em cridaren de la presó per veure si me'n podia fer càrrec d'un jove en estat terminal, perquè pogués almenys sortir de la presó. No ho vaig dubtar i vaig dir que sí. Clar que després, passant comptes, me'n vaig adonar que almenys vuit institucions assistencials, religioses i laiques, són sempre seguit de visita per

la presó. I no sabien on dur aquell jove. Tu diràs, pot anar al Projecte Home, si és un drogadicte... Però, a canvi de què? Ja sabem a canvi de què...

- Perdoni, però jo no ho sé.

- Home, no li aniran a dir et queden quinze dies de vida, com els vols viure. De moment està clar que els vol viure en llibertat, sense tenir un guàrdia a cada costat. Però no li demanaran res més. Li donaran el que tenim: vés a Ses Sitjoles sotmet-te a un programa i ja ho veurem.

- A vostè li fa por l'actual situació que se'ns ve damunt?

- El gran problema és aquesta nova marginació, que probablement necessita unes solucions diferents de les que fins ara hem fet servir. Però hem de tenir, almenys, l'honradesa d'anar a demanar-ho; i la qüestió és qui hi va, com hi va i de qui se'n fiaran

ells. No sabem ni quanta ni com és aquesta nova marginació, ni tan sols quin camí els podríem oferir en cas que no vulguin ésser on són.

- Se sent vostè una mica descebut quan veu que les coses no avancen, possiblement, al ritme que vostè voldria?

- No, jo crec que dins el món de la marginació en concret s'ha deixat d'avançar, s'ha deixat d'investigar, s'ha deixat d'arriscar i s'ha anat un poc a la seguretat. Però això passa un poc en tots els camps: on és aquella política que somniàrem, que no era simplement anar a cercar el vot? I què passa amb els sindicats, o amb l'església? S'ha aturat tot. El que hem de fer és continuar avançant, malgrat no ens entenguin. El que no podem fer és continuar fent el mateix discurs de fa divuit anys; no renunciï a res del que he fet i ho tornaria a fer, però no ens podem aturar.

